

Fortællinger fra Nygaard



Inger Nygaard Larsen

Forsidebillede:

Den karakteristiske ladeport i Nygaard
Tekstilbillede af Inga Larsen, 1991



Indholdsfortegnelse

Til læseren.....	5
Forord.....	6
Kristine Marie.....	6
Nygaard på kortet.....	7
Brevene.....	9
Krigen.....	10
Børn.....	12
Svigerbørn.....	17
Børnebørn.....	20
Religion.....	24
Politik.....	26
Musik.....	26
Karle.....	27
Piger.....	28
Husbestyrerinder.....	29
Nygaard.....	30
Dyr og udstyr.....	31
Høsten.....	31
Færdsel.....	32
Sygdomme.....	35
Fællesskab.....	40
Vejret.....	41
Højtider.....	42
Mærkedage.....	43
Stenhøj.....	46
På vingerne.....	48
75 år.....	49
De sidste breve.....	50
Farvel.....	51
Visitkortskålen.....	52
Lars Peter alene.....	53
Lars Peter og Helga.....	53
Nygaard fra 1958.....	54
Familien på besøg.....	56
Efter brylluppet.....	57
30 oldebørn.....	60
Dronninglund.....	60
Kunstneren.....	61
Eftertanker.....	61
Bilag.....	62



Kristine Marie Larsen, Nygaard, 63 år

Fotografiet er en julegave til Kristines syv børn i 1944

Til læseren

Kære kusiner og fætre i Nygaard-familien:

Det vil glæde mig hvis I synes om at læse ”Fortællinger fra Nygaard”, og allerbedst hvis det giver jer gode minder om tiden med jeres Farmor/Mormor, forældre, onkler, tanter, kusiner og fætre.

Kære yngre familiemedlemmer i Nygaard-familien:

Flere af jer bærer *Nygaard* som mellemnavn. Ved at læse denne bog får I et indblik i hvor jeres navn stammer fra. Desuden får I viden om hvilken stærk personlighed jeres Oldemor var, og hvilket betydningsfuldt menneske hun var for familie, naboer og venner.

Med venlig hilsen
Inger Nygaard Larsen
Barnebarn af Kristine Marie Larsen

Forord

Min Farmor, Kristine Marie Larsen fra Nygaard, døde da jeg var bare 3 år gammel. Min far, Bernhard Larsen, har over en årrække fra 1943 -1957 gemt alle de breve som hans mor sendte til ham (i Aalborg, Dianalund og Haslev). Da Farmor i 1952 flyttede til Stenhøj, fortsatte hun med at skrive regelmæssigt, og fra dette år og indtil hendes død i 1957 har Farmor desuden selv gemt de breve hun modtog fra mine forældre. At læse brevene fra begge afsendere i denne periode har givet mig en god og sammenhængende fortælling om Farmors liv i og omkring Nygaard.

Via brevene har jeg lært Farmor at kende som mor til sine voksne børn, hendes tanker og hendes omsorg for familien. Desuden har jeg fået viden om dagliglivet på landet og om religionens store betydning for hende. Brevene giver også et billede af hvem Farmor var som person. Det synes jeg har været utroligt berigende at få kendskab til.

Stavemåden var anderledes dengang, men brevene er let forståelige, når man som læser ved at "å" skrives med "dobbel a", at navneord er med stort begyndelsesbogstav, og at fx "kunne" skal staves med et "d" og ikke et dobbelt "n". Desuden bruger Farmor vendelbomål som jeg kender fra mine ferier i Vendsyssel. Det er som om jeg kan "høre" hende fortælle når jeg læser hendes skråskrift, og jeg er ikke i tvivl om hvad hun mener om de emner hun skriver om. I respekt for Farmors måde at skrive på har jeg valgt at bruge citater i bogen, uden rettelser. Disse citater er skrevet i "*kursiv med anførselstegn*". Jeg forsøger desuden at bruge Farmors egne ord når jeg refererer fra hendes breve, med mindre det er ord som ikke vil være forståelige i dag. Indholdet i bogens parenteser er mine forklaringer ud fra slægts- og billedmateriale som Bernhardt har efterladt sig eller fra mine opslag på Internettet. Bogen er emneopdelt (se indholdsfortegnelsen foran). Det betyder at jeg ved hvert nyt emne går tilbage i tiden og kronologisk frem derfra. I hele manuskriptet bruger jeg nutidsform da jeg synes det gør fortællingen mere levende. Til støtte for læsningen vil jeg henvise til efterslægtstavlen, **Bilag 1**, hvor Farmors børn, børnebørn og oldebørn er nævnt.

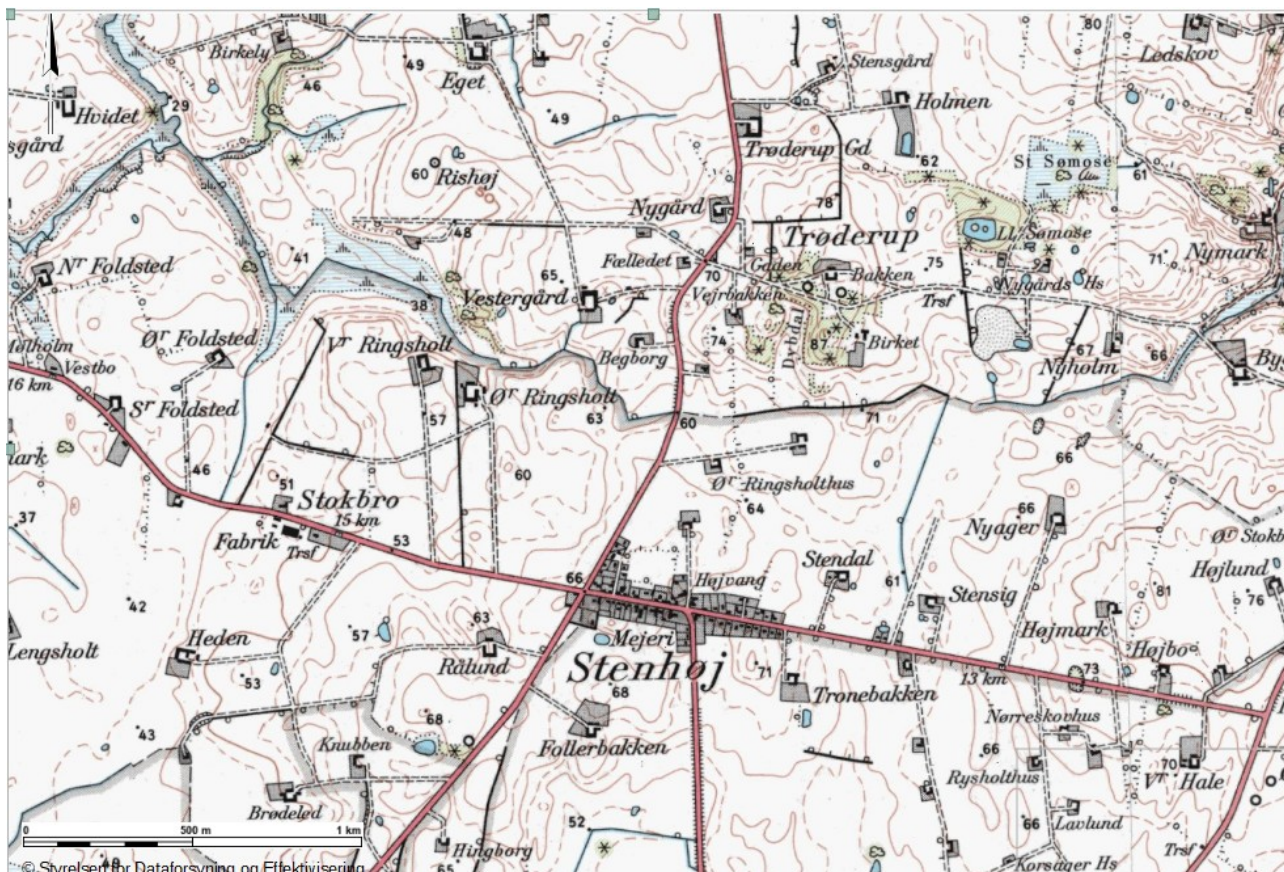
Efter Farmors død 04-05-1957 fortsætter farbror Lars Peter og tante Helga brevskrivningen frem til foråret 1962. På denne måde er en næsten 20-års periode i og omkring Nygaard beskrevet og er dermed en kilde til vores fælles historie.

Tak til mine kusiner Birthe, Gurli, Marie-Luise og Rosa for hjælp til afklaring af de person- og stednavne der var vanskelige for mig at tyde i brevene og for hjælp til navne i efterslægtstavlen.

Kristine Marie

Først lidt informationer fra Bernhardts slægtsmateriale: Kristine Marie Larsen er født 04-06-1881 i Lillemosen, Trøderup i Skærum sogn som datter af sypige Kirsten Marie Jensen og mølleforpagter Kristen Sørensen. Der er desuden en 4 år ældre søster, Tekla Amalie. Kristine gifter sig 30-10-1900 med Jens Christian Larsen der 06-03-1894 ifølge skøde overtager gården Nygaard efter sin mor og stedfar. Gården er på knap 16 ha og er en udstykning fra Eget Hovedgård i Skærum. Adressen er Rydalvej 110.

Nygaard på kortet



Dette kort er fra ca. 1950 og viser Nygaards placering vest for Trøderup

Yderst til højre i billedet findes Nymark og Højlund som ofte nævnes i Farmors breve. Ligeledes-gårdene omkring Nygaard. I øverste venstre hjørne ses Hvidet hvorfra Farmor får en svigerdatter, Esther i 1947. Hovedgården Eget er også akkurat med på kortet nord-vest for Nygaard.

Også landsbyen Stenhøj indgår ofte i Farmors beretninger. Her bor den næstældste søn Christen, og som pensionist flytter Farmor selv til denne by.

Læseren opfordres til at gå på jagt i dette kort og vende tilbage til denne side når Farmor fortæller om personer fra området. Piger og karle ansat i Nygaard kommer ofte fra steder i nærheden, ligesom Farmors børnebørn fra Højlund også kommer til at arbejde på gårde i lokalområdet. Herom senere.



Bryllupsfoto af Kristine Marie Sørensen og Jens Christian Larsen, gift 30-10-1900

Fotograf: Steen-Møllers Eftf. Ing. Schiørring, Frederikshavn

Kristine føder Lars Peter i 1903, og med to års mellemrum kommer de næste sønner: Christen (kaldet Kresten af Farmor), Niels Christian og Adolf. Herefter går der 6 år, og i 1915 fødes datteren Helene Marie. Tre år efter kommer Bernhardt til verden, og som efternøler fødes Johannes i 1925. Der er altså et aldersforskel på 22 år mellem den ældste og den yngste af Kristines sønner.

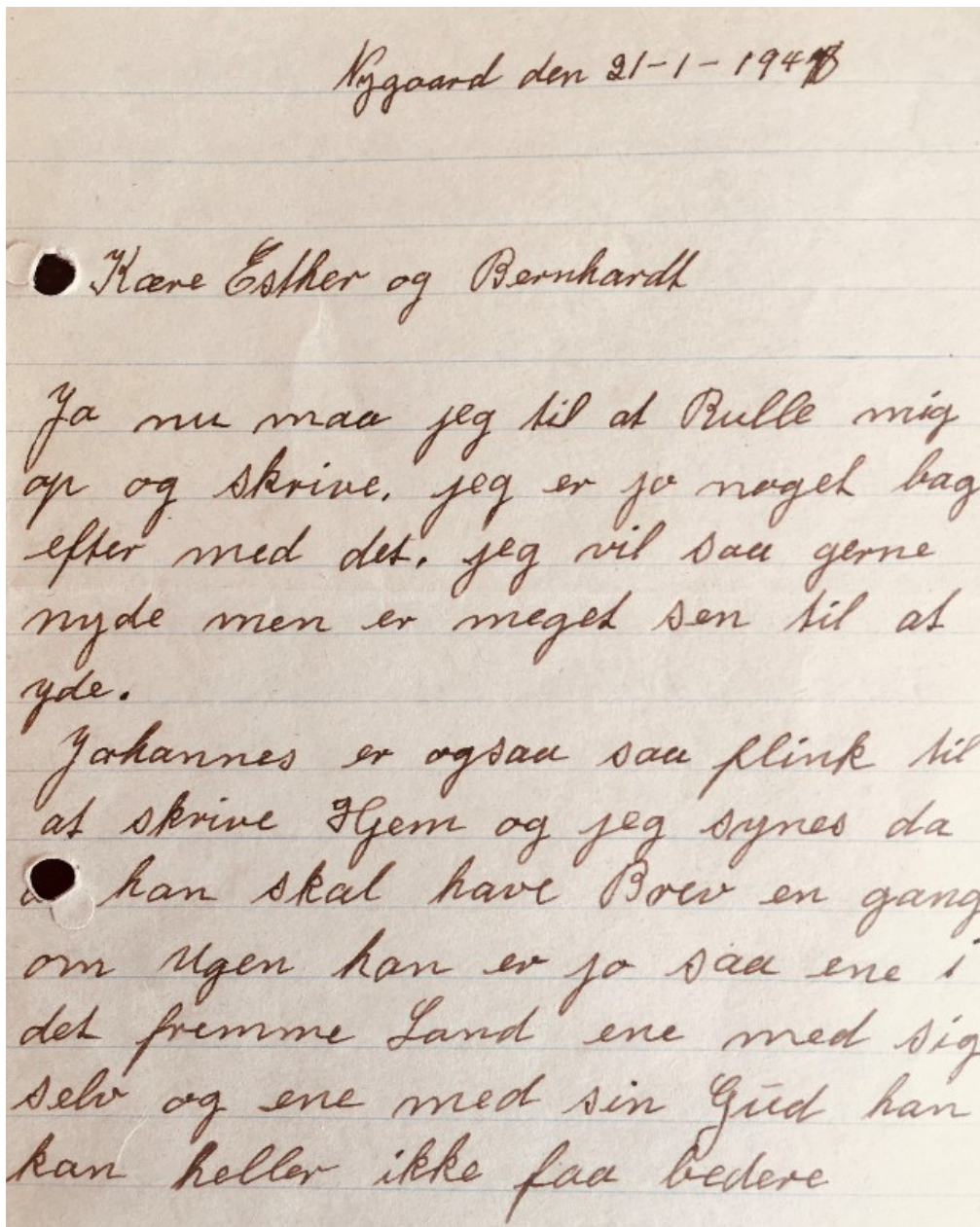
Året efter Kristines giftermål dør hendes mor, og i 1913 gifter faren sig med sin husbestyrerinde, Amalie. Det er hende som vi i Nygaard-familien kender under navnet Malle.

Farfar dør i 1941, og den ældste søn, Lars Peter, bliver bestyrer på Nygaard. I 1951 overtager Lars Peter gården. Farmor flytter i starten af 1952 til Stenhøj, Stenhøjvej 442, og Lars Peter har skiftende husbestyrerinder i årene fremover. Den sidst ansatte husbestyrerinde er Helga Christensen som i 1959 gennem sit giftermål med Lars Peter bliver vores tante Helga i Nygaard.

Brevene

Farmor, Lars Peters og Helgas breve udgør en samling på næsten 200 breve. Hovedparten af samlingen er breve fra Farmor. Der går breve begge veje mellem Farmor og Bernhardt, ofte flere gange om måneden. Når der kommer brev, slipper farmor alt hvad hun har i hænderne og sætter sig til at læse. Farmor modtager en del flere breve end hun selv sender, og hun undskylder ofte at hun skriver så sent: ”Jeg siger mange tak for Brevene som vi har motaget for et stække tid siden – ja i er jo kent med mit snalleri, men nu kommer det endelig”.

Billedet nedenfor er første side af et brev fra 1948 der viser hvordan Farmor skriver.



”Følgeskab” er det ord der afslutter sætningen nederst i Farmors brev

Før Bernhardt bliver gift, kalder Farmor ham for ”Lille Benne”, men herefter er det ”Bernhardt”. Alle brevene sluttet kærligt af, fx med: ”mange kærliger Hilsner sendes dig lille Benne fra din Mor og store Broer” og senere til ægteparret: ”kærlig Hilset fra eders Mor og Broer”. Esther skriver også breve til farmor. Hun skriver ”Kære Mor”. Der er et godt forhold mellem Farmor og svigerbørn, forstår man ud fra brevene. Farmor omtaler alle i Nygaard-familien med varme og respekt.



Esther og Bernhardt, Haslev, læser brev hjemmefra, 1948

Krigen

De første breve udveksles under krigen. Bernhardt er 23 år gammel flyttet til Aalborg hvor han går på Handelsskole og senere får arbejde. På samme tidspunkt (1943-1945) er den yngste søn Johannes karl på gården Nymark. Citatet nedenunder viser Farmors bekymring for sabotage. (Under krigen skriver hun ikke Nygaard øverst i brevet). Hun skriver: ”Hjemme i dit Hjem d 8-4-1943 (...) - men lille Benne Skriv ikke for meget om dit og dat. Man ved jo ikke hvad der kan komme til at faaregaa - det er jo ogsaa farligt at Cikle og lade Syklen staa saa der kan komme nogen og skjule en Seddel i den og saa tage den op bagefter - det er jo helt udsanfærdig som Syklisten ved ingen beske om. Skriv ingen ting nogen steder hen - det hele er jo i et vivar - du Skriver i siste Brev at du vilde have besøgt Simon og Dagmar det maa du ikke lille Benne - rejs endelig ikke med Toget nogen steder hen for det er da meget farligt - jeg haaber da at du bliver Hjemme – der var Luftalarm i Frederikshavn i gaar Lørdag og var lidt Skyderi med Kanoner - der kom en Granat ned på Nymarks Mark og laave et stort Hul i Jorden ved siden af som Johannes gik og Harve – han var rejst Hjem en Time før det skete til al hel - men man skal sige det saadan det hele er jo Guds Førelse med alt.” (Dagmar er Bernhardt kusine, gift med Simon, og parret bor i København).

Et andet eksempel på selvcensur findes i et senere brev: ”Jeg skriver ikke mere om det og det skal du heller ikke gøre – nu forstaar du mig nok men vi vil haabe på bedere dage og Gud vil holde sin Beskyttende Haand over os og nu og i Fremtiden”.

Uroen pga. krigen påvirker Farmor. Hun skriver 15-05-1944 til Bernhardt der nu arbejder i Dianalund på Sjælland: ”synes bare det er skrekeligt at rejse under di her Forhol – hvor langt mon du har til Toget fra Dianalund.”, spørger Farmor bekymret. Og op mod jul samme år: ”Du maa Endelig ikke rejse nogle steder hen i Jul – det er ikke Forsvarligt – tiden gaard da nok enda”.

Farmors uro er særlig stor da Johannes i vinterhalvåret 1947-48 er i militærpolitiet hos de danske besættelsesstyrker i den engelske zone ved Oldenburg, Tyskland. Hun skriver det er et grimt og farligt sted han er. Man forstår hende godt, for en aften kaldes Johannes ud til en sag om vold i hjemmet. En kvinde er brutalt myrdet med både skud og kniv, så det er et grufuldt syn for Johannes. I et andet brev fortæller Farmor at en af de danske soldater i Oldenburg har begået selvmord. Her får Johannes også en opgave bl.a. med at gennemgå den døde ejendele. Johannes bliver tilbudt at blive sergent og blive endnu ½ år i Tyskland. Men Johannes takker nej, han vil hjem. Han bryder sig ikke om miljøet hvor der er meget drikkeri. Farmor skriver til Johannes hver uge og trøster sig ved at Johannes har Gud hos sig, men er først ubekymret da Johannes igen er vel hjemme i Danmark igen foråret 1948.



Johannes ved Militærpolitiet, 1947

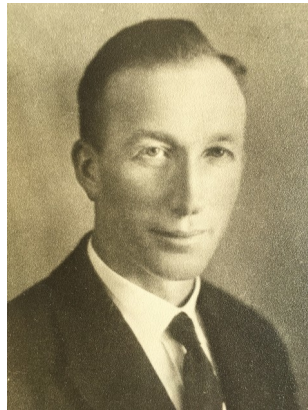
I Vendsyssel påvirkes man også af krigen og af efterkrigstiden på forskellig måde. Der er varer man ikke kan få og andre begrænsninger. Christen må ikke længere køre ”lille Bil” (taxi), skriver Farmor 13-11-1944. Dette forbud gælder frem til sensommeren 1945.

Børn

Farmor omtaler sine børn som de fire store (Lars Peter, Christen, Niels, Adolf) og de tre små (Hele-
ne, Bernhardt og Johannes).

Lars Peter

Født 15-04-1903



Christen (kaldet Kresten)

Født 27-05-1905



Niels Christian

Født 02-05-1907





Adolf, født 08-05-1909



Farmors tre små: Bernhardt, 1918, Johannes, 1925 og Helene, 1915

Man mærker i brevene at Farmor er en kærlig mor. Hun skriver fx til Bernhardt: *"hvad tid gaar du til Ro, det kan du Skrive om for saa vil jeg tænke på det at nu sover Benne"*.

Hun fortæller i et andet brev om karlen, Hans, ansat til at hjælpe hende og Lars Peter på gården. Karlen er en dreng og egentlig for lille til at klare det tunge arbejde. Det får Farmor til at tænke tilbage på dengang hendes egne drenge skulle hjælpe til, fx muge ud og køre møg med trillebør ud på møddingen. Hun skriver med vemod sådan: *"jeg tænker somme tider paa jer – i havde det ikke saa*

lædt dengang i var Hjemme og var Dreng - Ja den tid var dejlig hvor man havde jer alle sammen omkring sig. Men den kommer ikke mere tilbage”.



Det var tungt arbejde at køre en trillebør med komøg op ad rampen til møddingen (i billedets venstre side), erindrer Bernhardt og Johannes ved et besøg i Nygaard 1970

Før opholdet i Tyskland er Johannes soldat i Viborg fra 12-11-1946. Både Farmor og Lars Peter fremhæver i flere breve glæden når Johannes har orlov og er hjemme i Nygaard. Han spreder lys med sit gode humør.

Et eksempel er fra 19-01-1947 hvor Johannes har skrevet hjem og fortalt at han måske skal forflyttes til Bornholm. Farmor skriver om dette til Bernhardt i Haslev: *”det er jeg meget ked af hvis han skal saa langt hen. Det er meget længere henne en du er – jeg skrev til ham at det kunde de ogsaa nok forandre - jeg savner ham meget – han kom jo saa tit Hjem – Lars Peter siger ogsaa han savner hans besøg – han havde altid en Lys Fantasi”*. Derfor er det et stort savn da Johannes juli 1947 flytter til Sjælland, selvom det er bedre end Bornholm.

Ved flere lejligheder sidder Lars Peter og skriver sammen med sin mor. Lars Peter skriver til Bernhardt, mens Farmor skriver til Johannes *”for han skal ogsaa have brev”*. Om Johannes – og om sig selv - fortæller Farmor i et brev 24-10-1947: *”vi har lige faaet Brev fra Johannes - han har det godt og er godt tilfres med tilværelsen- han har saa læt ved at se de lyse sider – det ligner han ikke hans Mor med – jeg troer jeg kan lættre se de mørke Sider i alfal de mange Bekømrer som jeg tit kunde spaare, men hver dag har nok sit”*.

Bernhardt møder også stor omsorg fra sin mor. Baggrunden er at han i 1939 kommer syg hjem fra sin soldatertjeneste i Viborg som han må afbryde et halvt år før tid. Herefter er han hjemme i Nygaard i 2 år og arbejder på gården så godt hans helbred tillader det. Bernhardt lider af en forsnævring af spiserøret og kan dårligt spise. Hver mundfuld gør ondt at synke, han er lille af vækst og skrantende. Der er meget mad han ikke kan tåle, og selv væske kan nogen gange komme op igen. Bernhardt bliver klar over at han i stedet for at være ved landbruget må finde et andet

erhverv. Efter et ophold på Haslev Udvidede Højskole vinteren 41/42 beslutter han sig for at gå kontorvejen.

Farmor gør sig mange tanker og bekymringer om Bernhardts helbred. Det er rørende at læse hendes ord: *"Drikker du nu den morgenfrue the jeg har sendt til dig, får du minimum en liter kogt vand om dagen, sørger du for ikke at komme til at fryse, bruger du de sokker jeg sendte til dig"* osv. Man mærker hendes store omsorg fordi *"du bliver så let syg, der er så meget du ikke kan tåle, du må ikke anstrenge dig, får du nok hvile"* osv. Kærligheden lyser ud af brevene.

Udover at sende morgenfrue the, hjemmestrikkede sokker og halstørklæder/vanter til Bernhardt ordner Farmor også al hans øvrige tøj i årene hvor han er ugift. Det vil sige, hun både reparerer og vasker tøj for Bernhardt. Da Bernhardt får arbejde som bogholder på Kolonien Filadelfia i Dianalund og senere firmaet Røber i Haslev, sendes der en kuffert frem og tilbage mellem Sjælland og Nygaard med al vasketøjet. I dag kan det synes som stor forkælelse, men Bernhardt bor på værelse eller pensionat og har ikke adgang til vaskerum. Farmor skriver at hun er glad for at ordne Bernhardt tøj: *"Ja tak for at du sender dit Tøj Hjem – at jeg kan behandle det - som tiden gaar saa bliver det jo taget fra mig men det er jo nok som det skal være og saa vil jeg sige Tak for jeg har haft det saa længe - og jeg kan sige det har aldrig været mig en byrde at Arbejde med mine Børns Tøj"*, og da den sidste pakke vasketøj kommer til Nygaard midt i november 1947 skriver hun: *"nu vil Esther nok tage mit Arbejde fra mig som det er naturligt"*.

Farmor er stadig meget omsorgsfuld når det gælder Bernhardts helbred. I det første brev efter brylluppet spørger Farmor, om ikke Esther nok vil fortælle hende når Bernhardt får runde kinder. 10-04-1949, inden Bernhardt og Esther rejser på påskeferie til Vendsyssel, slutter Farmor et brev af med: *"Tag nu godt med Tøj paa lille Børn naar i rejser for det er redt kolt – vi har haft lidt Snevejer i et par Dage"*.

I brevene generelt beretter Farmor ofte om de øvrige i familien, især nævnes Helene og Johannes, formentlig fordi de tre i barndommen har haft mest med hinanden at gøre pga. deres alder.

Det er rørende at hun fortæller om, at hun besøger alle sine børn i tankerne *"saadan et lille svip hver dag"*. At have regelmæssig kontakt med børn, svigerbørn og børnebørn omkring Nygaard betyder meget for Farmor. Desuden at få regelmæssigt post fra de to yngste sønner der bor udenfor Vendsyssel.

Derfor er det hårdt for hende i februar 1947 ikke at høre fra Johannes i tre uger. Han plejer at være så flink til at skrive. Farmor er virkelig bekymret og skriver til Bernhardt og Esther i et brev 24-02-1947: *"man kan jo faa saa mange tanker – det er jo en grim By af færdes i (København) – det er højest mærkeligt at Johannes skriver ikke - hvis Jeg viste hvor Jeg skulde ringe til saa gjorde Jeg det – naar bare ikke han er Syg eller kommet galt afste paa en eller anden maade"*.

(Er forklaringen mon at Johannes har mødt en pige?) Næste gang Farmor omtaler Johannes er der gået et par måneder, og nu står der: *"Johannes og Lise"*.

Lise Kristensen bor i Haslev i en periode og ses med Bernhardt og Esther, forstår man. Juni 1949 fortæller Farmor at hun glæder sig til at Johannes, Lise, Bernhardt og Esther holder sommerferie samtidigt og kommer til Vendsyssel. Hun har ikke truffet Lise endnu og glæder sig til at møde hende. Efteråret 1949 deler Farmor sine tanker med Esther, at hun dog ikke tror de to, Johannes og

Lise, er bestemt for hinanden og skriver videre: ”*kan de ikke komme overens nu hvordan vil det saa blive naar de skal være sammen hele tiden – min Svigermor sagde efter en Prest de havde her i Skærum – han sagde saadan at blive Gift det er ingen Løkke. Men at blive godt Gift er en Løkke*”.

December måned samme år begynder Johannes i en stilling ved Redningskorpset Zonen hvor han har 2 måneders prøvetid. Forholdet mellem Johannes og Lise er nu forbi. Farmor tager ikke parti for nogen af parterne, men ræsonnerer at det jo ikke ser ud til at de to kan blive til velsignelse for hinanden.

04-01-1950 er der en stor brand i København (Panoptikonbygningen, Vesterbrogade 5 ved Københavns Hovedbanegård) hvor Johannes er med via sit arbejde i Zonen. Der er en arbejdsdag på 20 timer for Johannes den dag. Arbejdet ved Zonen er godt for Johannes fordi han kommer ud hvilket passer til hans natur, fortæller Farmor.



Eksempler på køretøjer fra Zone-Redningskorpset (1930-1963). Køretøjerne er fra Danmarks Tekniske Museum i Helsingør og opstillet til et veterantræf i Græsted 2013

August 1950 er Johannes fortsat beskæftiget ved Zonen og deltager i et større redningsarbejde i forbindelse med et frygteligt uvejr i København. Uvejret er som en syndflod hvor man kan sejle i gaderne.

Gennem alle Farmors breve fremgår det tydeligt at hendes børns ve og vel ligger hende meget på sinde. Dette udtrykker hun sådan i februar 1950: ”*det er altid dejligt at se sine Børn – og se dem vel tilfres – naar ikke de er tilfresse saa tager det saa meget på ens Glæde*”.

Adolf overvejer ved flere lejligheder at sælge Højlund og købe en anden gård. 01-04-1954 fortæller Farmor at Adolf gerne vil købe gården Landlyst, og det er også en dejlig lille gård, synes Farmor. Men det er ringere jord end i Højlund. Omvendt skriver hun om Højlund: ”*men Husene det er jo noget gammel Bras – skal Adolf til at byge saa er det ved det hele skal ned – det er givet ind til en Ejdomshanler – det bliver nok ikke nemt solt – det er jo noget saa dyrt med det bygeras*” (Adolf sælger ikke Højlund).

Farmor synes at Helene bor så langt væk på Ellenly i Hørmested. Svigersønnen Ernst gør arbejdet i marken færdigt foråret 1946 og sætter derefter haven i stand sådan at husmandsstedet Ellenly er klar til salg. Da Helene og Ernst får solgt Ellenly og familien på fire (senere fem) flytter til Dahl ved Taars juni 1946, er Farmor glad fordi det nye sted ligger tættere på Nygaard.

Der er dog også en bekymring: ”Jeg var deroppe i gaar i det nye Hjem men det lyder til at de vil sælge for Ernst er bange for Tiderne skal gaa ned saa han kan ikke klare det – og saa er det jo ogsaa galt med at faa Hjælp – det er ikke lædt. ellers er han jo meget døgtig til at faa noget ud af det. - jeg er ked af det. - nu kunde jeg saa ledt komme til dem hvad tid jeg vilde – det liger saa pent og er saa dejligt det hele”. (Heldigvis ved vi at familien klarer sig igennem den første vanskelige tid og bliver boende i Dahl.)

Svigerbørn

Det mærkes i brevene at Farmor er glad for sine svigerbørn. Hun værdsætter at Christens kone, Astrid, hjælper hende de sidste år i Nygaard når der skal slagtes.



Astrid og Christen, gift i Torslev Kirke 03-04-1936. Bor i Stenhøj

Jutta roses for hendes evner som sangskriver (se eksempel i **Bilag 2**).



Christine (kaldet Jutta) og Niels, gift i Torslev Kirke 21-10-1936. Bor i Pandbjerg (Astrid og Jutta er søstre der er gift med to brødre, et eksempel på dobbelt svogerskab)

Anna forsyner Farmor med småkager og andre lækkerier hvilket hun værdsætter.



Anna og Adolf, gift i Lendum Kirke 13-04-1936. Bor i Højlund



Helene og Ernst, gift i Aasted Kirke 25-11-1941. Bor i Ellenly og senere Dahl

Helenes mand, Ernst, omtaler Farmor som en dygtig, fornuftig og god mand. Farmors gode tanker om Ernst hører vi mere om 04-08-1955. Anledningen er at bestyrer, Edvard, på gården Bakken på den anden side af vejen overfor Nygaard uventet er død af en hjerneblødning. Han nåede at være 2 år på Bakken. Det får Farmor til at tænke på at Ernst var ansat som bestyrer i 7 år i Bakken: *”men det var som det skulde være – han fik tid til at kikke ned ad Bakken (til Helene) – Ernst er en god Mand og en dygtig Mand og høre til de stille i Landet – man plejer jo at sige stille vand har en dyb grund”*.

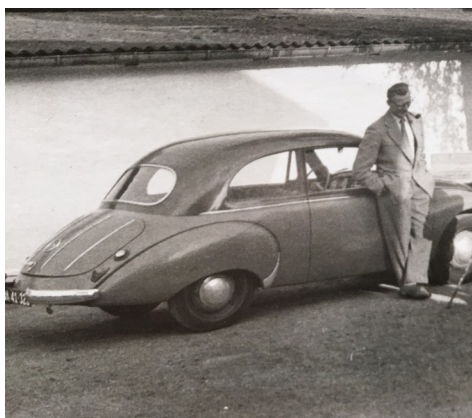
Esther omtales af Farmor overfor Bernhardt *”din lille gode kone der ikke vil nogen ondt”*.



Esther og Bernhardt, gift i Lendum 27-11-1947. Bor ved Vejlefjord. Foto fra november 1976

Johannes har en veninde Aase, men dette forhold går forbi. Farmor skriver 31-10-1948: *"jeg er meget ked af at Aase og Johannes kommer ikke sammen mere – jeg holdt af Aase og regne hende med til familien"* og senere i samme brev: *"jeg under mine Børn alt godt ogsaa i det stække - men er det ikke Herrens Vilje saa maa vi bøje os og tro at det var det beste det ikke blev"*.

Da Johannes gifter sig med Luzie i Sct. Marcus Kirke, Frederiksberg 11-08-1951 er Farmor med. (Luzie er uddannet sygeplejerske fra Bispebjerg Hospital i 1947 og ansat som sundhedsplejerske i København. Johannes er nu uddannet brandmand og ansat ved Kastrup Brandstation). Det unge par køber bil og besøger Farmor hvilket hun er umådelig glad for.



Johannes ved sin DKW, Haslev ca. 1956

Børnebørn

Farmor lader Bernhardt følge med i nye niecers og nevørs komme. Birthe kommer til verden 10-12-1944 i Hørmested og døbes i januar 1945. Farmor skriver poetisk herom: *"paa Søndag skal vi til BARNEDAAB oppe ved Søster – saa skal den lille Sjæl had sit Navn skrevet i Livsens Bog"*. Bernhardt følger med i Birthes udvikling via Farmor der året efter skriver: *"jeg fik Brev fra Søster i Gaar. Birthe kan gaa alene – det har hun nok lært i det Kravlebur de har til hende – de har det ellers godt"*.



Helene og Birthe, foråret 1945

I samme brev hører vi at Ingrid er på vej. Det anes at Farmor synes det er vel hurtigt der kommer endnu en baby hos Helene og Ernst: *"du skriver om Helene og Ernest kommer Hjem – det gør de nemlig ikke for Familien skal forøges igen – skal det være hvert aar saa kan det snart blive til mange"*. 19-01-1946 er dagen hvor Ingrid kommer til verden. Farmor og Lars Peter er nogle dage efter på barselsbesøg for at se den lille nye. (Foto af Ingrid og lillebror Kjeld kommer senere.)

Om de større børnebørn fortæller Farmor fx om deres konfirmationer, om antallet af gæster, om selve festen, om maden og om de mange eftergilder mv.

I brevene fra Haslev fortælles der om Jens Christian (født 29-11-1950). Farmor skriver at hun gerne vil følge med i alt hvad han kan, og i hvad han laver.



Jens Christian, 2 år gammel, 1952

I hendes svarbreve kommenterer hun på historierne og erindrer også episoder med de lidt ældre børnebørn: *"Jytte hun kom salt i Sukkeret og sort svært paa hvide Sko"*.



Jytte, født 23-06-1938 og Casper, født 17-05-1943

Barnebarnet Elinor fra Pandbjerg er som 5-årig indlagt i flere uger. På trods af at Elinor er i et sygemiljø, er hun en glad pige. Farmor fortæller 23-04-1951: *"hun Synger for dem – hun har saadan en nydelig Sangstemme – en dag Lægen kom ind sang de alle der paa Stuen - saa holt de andere op med at Synge men Ellinor hun blev ved – saa fortalte Lægen han havde ogsaa en lille Pige lidt større men hun var ikke nær saa god til at Synge – det kunde lille Ellinor nok lide at høre"*.



Elinor, født 06-07-1946

April 1954 skriver Farmor begejstret om Marie-Luise (født 14-07-1953) der har været på besøg med sine forældre hos hende: *"Ja, saa var Johannes , Luzie og lille Pigen et lille smut her hjemme – det er da ogsaa en dejlig lille Dukke"*.



Luzie, Marie-Luise og Johannes. Marie-Luise er døbt i Kastrup Kirke, 16-08-1953. Hun er opkaldt efter sin Farmor, Kristine Marie og sin mormor, Luise.

Samme år venter Farmor den lille familie på tre på sommerferie hvor de skal bo hos hende i Stenhøj: *"jeg vil de skal bo hos mig ellers synes jeg ikke de har været Hjemme. Jeg faar Jytte til at hjælpe mig saa gaar det nok"*. Farmor vil også gerne besøge Marie-Luise, og se hvordan hun og forældrene bor i Kastrup. Hun kan bedre følge familien i sine tanker i det daglige hvis hun har set hvor *"de travler rundt i det Hjem de har nu"*. Året efter: *"lille Marie Luise er en Sø Pige – jeg trorhun kunne se her har hun været før – hun gik så frit frem og tilbage det lille Skind"*. Marie-Luise lægges i seng med alle sine dukker omkring sig, fortæller Farmor.

25-07-1954 døbes det yngste barnebarn, Inger, i Haslev. Farmor ønsker tillykke med dåben, navnet og ønsker alt godt for fremtiden, og at Inger må vokse og blive bevaret i sin dåbsnåde.

I et brev 31-10-1955 giver Farmor en slags status over nogle af børnebørnene: Poul Erik, der er ny-konfirmeret skal gå i skole i vinterhalvåret indtil april. Herefter kan han hjælpe til hjemme på gården Højlund. Johannes (der har samme navn som sin farbror) skal til gården Bygstade fra november. Ebba kommer hjem og vil hjælpe med roerne. Hun har tjent i gården Ringsholt i tre år og har været glad for at være der. Nu er hun 18 år og vil gerne prøve noget andet. Rosa har plads på gården Raalund. *"Hun er også en god pige den Rosa"*, skriver Farmor. Videre fortæller hun at den lille Jytte også skal ud af prøve vingerne. Jytte skal arbejde i en Tatol Forretning i Hjørring og vil få fri hver aften og hver søndag. (Tatol er en filial af Schous Sæbehus.)



Højlunds børn 1950: Rosa, Poul Erik, Johannes og Ebba. I midten: Gurli



18-03-1956 konfirmeres Jørgen fra Panbjerg, født 31-05-1942

Religion

I Nygaard-tiden gemmer Farmor ikke de breve hun modtager fra Bernhardt. Undtaget er breve af særlig betydning. Fx et brev til Johannes fra Bernhardt, vist nok fra 28-02-1943. Udenpå kuverten skriver Farmor til sine børn der vil finde brevet i hendes gemmer: *”Et godt brev fra min Bernhardt. Og det er Dyrebare Læsning for mig – også for jer kære Børn – også det hele”*. I brevet fortæller Bernhardt om vigtigheden af troen. Johannes, 18 år gammel, har været på en lejr med stort udbytte. Bernhardt skriver til sin lillebror i Nygaard:

”Jeg er meget glad for at se at du har vendt dig i nær Tilknytning til dit Hjem. Du skriver at du kneb en Taare, Ja, det kan du tro det har jeg også gjort mange Gange også når jeg har læst min Moders Breve, saa har jeg altid læst dem over to Gange. Man tænker først over, naar man kommer bort, hvordan man har været da man gik hjemme og mange Gange gav ondt fra sig i Stedet for at yde godt. Jeg har nu rigtig først kommet til at tænke over siden Far er død hvor hurtigt vi kan komme af med vores kære, da Far gik iblandt os og han laa syg fyldte han en Plads i vort Hjem, men lige med et var han borte og saa var der en tomt Rum. Jeg syntes det var så underligt at selvom han laa i Sengen da han var syg havde vi ham iblandt os, og saa se ham ligge uden at være iblandt de levendes Tal mere. Ja, Moder faar vi heller ikke Lov at beholde, men lad os skønne paa det at vi har hende endnu. Jeg synes at naar hun gaar bort fra os saa er jeg saa uendelig fattig, saa staar vi tilbage i Verden. Men vi er rige idet at Far og Mor har vist os Vejen til Himlene og der skal vi faa Lov at mødes. Men lad os være god imod Mor saalænge vi har hende, og bede for Mor og Lars Peter”.

Jeg medtager dette brev eftersom Farmor sætter særlig pris på brevet og dets indhold. Det glæder Farmor at læse om hjemmets betydning for hendes børn, der er rejst hjemmefra.

I alle brevene læser man om religionen som hele værdigrundlaget. I brevene går følgende ord igen: Forbøn, Tro, Frelser, Gud og Herrens vilje. Farmor afslutter gerne sine breve med citater fra Bibelen eller skriver linjer fra salmer af. Andre gange henviser hun Bernhardt til selv at læse bestemte steder i Bibelen. Hun afslutter brevene med: *”Ja Herren Velsigne og bevare Jer alle sammen baade paa Sjæl og Legeme og Guds Fred maa hvile over eders Hjem”*.

Farmor beder for sine børn hver dag. Det samme gør Farmors stedmor, Malle. Malle har fotografier hængende på væggen af alle store og små i familien. Malle sørger for at bede for alle hver aften, inden hun bliver for træt.

Der er jævnligt indremissionske stævner i Hjørring og i Tolne som Farmor deltager i. Hendes børn, svigerbørn og børnebørn støder til, så familier og venner mødes ved disse stævner. Der synges og lyttes til gode talere. Farmor kommer oplivet hjem og fortæller om oplevelserne til Bernhardt i sine breve. De unge mænd i familien går til møder i KFUM. Farmor fortæller stolt at Johannes, 18 år gammel, er til et KFUM-møde hvor han skal indlede mødet. Hun er også glad da Johannes i december 1944 slutter med at gå i Aftenskole fordi med Aftenskolen følger der mange sammenkomster som ikke er så sunde, skriver hun. I stedet er Johannes begyndt at gå i Bibelkreds med kun fire andre deltagere, hvilket Farmor synes er godt.

15-10-1944 om aftenen holdes der 25 års jubilæum for Missionshuset i Stenhøj. Det begynder at regne før festen så Farmor er glad for at blive kørt af Christen i bil. Det er en dejlig fest, skriver hun. Der er fuldt hus med fire lange borde i den store sal og to i den lille sal. Festtalen bliver holdt af missionær Jensen fra Brønderslev. Der er også en festsang som Jutta fra Pandbjerg har skrevet.

Sangen ligger ved hver kop sammen med et bibelord. Farmor sender sangen til Bernhardt og skriver (Farmor's måde at rose på): *"digteren er din Svigerinde Jutta – den er jo ikke hel gal"*.

Da Bernhardt flytter til Haslev 01-03-1946 og bliver en del af byens indre missionske miljø (møder i bibelkreds og i Missionshuset mv.) skriver Farmor at det glæder hende at Bernhardt er *"blandt Guds Folk og dem som vil høre Herren til."*

Maj 1950 er svoger Peder meget syg. (Peder er, udover at være gift med Farmor's søster Tekla, også bror til vores Farfar, Jens Christian Larsen, et andet eksempel på dobbelt svogerskab i familien). Farmor formulerer det sådan – med tanke på det evige liv: *"det gaar opad med edres Farbroer – jeg troer han er snart ved Maalet"*. Peder dør 17-07-1950 i Ravnshøj, 87 år gammel. Alle navnene fra Nygaard-familien bliver skrevet på en liste sådan at alle er med i en sten til farbroderen.



Tekla og Peder, tidligere gårdejerpar af Grønlund, Aasted

Juli 1950 refererer Farmor et brev hun har fået af Johannes. Johannes skriver så smukt om den gang hans far lå og var syg. Faderen kom så meget til bevidsthed at han kunne takke for Jesus' Nåde. Johannes pointerer at det var som om meningen var at vi efterladte skulle holde ved troen, trods alt. Det synes Farmor er smukt skrevet.

Ved et nyt barnebarns komme inddrages ligeledes det religiøse. Da Bernhardts og Esthers søn døbes Jens Christian (samme navn som Farfar i Nygaard), skriver Farmor: *"saa vil jeg ønske Jer tilløkke med den lille Dreng – og ønske alt godt for ham i Fremtiden i den her Syndige Verden, hvor udfred er ved at tage magten – men godt at Gud har alle traaderne i sin Haand"*.

I Nygaard er der ikke tid til at læse ret meget. Senere i livet bliver det muligt for Farmor at fordybe sig i læsningen. Hun læser blade fra Indre Mission og efterspørger bøger der er anmeldt i disse blade. Op mod jul 1952 ønsker hun sig en bog af Falk Hansen og en almanak som Bartholdy har skrevet gode ord i. (Aage Falk Hansen er cand. theol., redaktør og en ivrig debattør i synet på det evige liv. Han argumenterer for sjælens udødelighed ud fra sin tro. Christian Bartholdy er præst i Haslev og formand for Indre Mission gennem en lang årrække. Han er forfatter til en række kristne skrifter, og han er den pastor Bartholdy som bliver lagt for had i tv-serien Matador).

Samme jul citerer Farmor fra en sang som hendes far har lært hende: *"At holde Jul blot med Mad og Drikke, det passer ej - men prise Herren med Ydmyghed det giver Hjertet en salig Fred"*.

Året efter glæder det Farmor meget da hun hører at Bernhardts og Esthers søn, Jens Christian, blot 3 år gammel er begyndt i Søndagsskole i Haslev - for at høre Guds Ord ad den vej - hvilket kan blive ham til en hjælp sidenhen, pointerer Farmor.

December 1954 skriver Farmor at der har være ungdomsuge i Stenhøj hvor der er mange der har taget imod Jesus som deres Frelser og vil tilhøre ham. Deriblandt børnebørnene Jytte, Ebba og Rosa, fortæller Farmor med glæde.

25-05-1955 skriver hun: *”Dem der vil tage Gud til Styrmand de kommer sikkert i Havn”*, skriver Farmor og fortsætter på rørende vis: *”Og det er min Bøn til Gud at Han vil bevare Jer baade paa Sjæl og Lægeme – og i maa have en Sun Sjæl og et sunt Legeme – alle mine Børn og Børnebørn og Svigerbørn. En for en og skrit for skrit saa naar vi maalet kære Børn”*.

Politik

Bernhardt og Farmor diskuterer også politik i deres breve, bl.a. valget i efteråret 1945 efter krigen. Farmor synes det er godt at Bernhardt har stemt på Venstre for det er da et godt parti, mens *”de der Kommunist er da noget taabelig Pak”*, skriver hun. Farmor skriver i 1950 bekymret om al den ufred der er i verden (Koreakrigen 1950-1953 var den første store internationale konflikt under Den Kolde Krig).

Musik

Lars Peter får i 1915 en brugt violin af sin far, og som voksen spiller han til forskellige arrangementer. Farmor synes ikke forsamlingshuset i Lendum er et hyggeligt sted, men at spille for spejderne er i en god sags tjeneste: *”det skal kaldes en Konsært. Adolf og Johannes vil ogsaa op at høre – jeg troer det skal kaaste en Krone og 25 Øre for at komme ind - saa er det jo med der kommer mange at høre paa”*.



Violinen ejes i dag af Farmors oldebarn Kris Nygaard Larsen, Søften

Karle

Hans (fra Albert) ansættes i Nygaard for 600 kr. om måneden på skiftedagen november 1944. Farmor skriver om prisen at *"det er ikke saa galt for Løngerne er jo helt af lave"*.

Foruden den lille og nykonfirmerede Hans har Lars Peter en anden medhjælp, Peter, som så kan tage det strenge arbejde, skriver Farmor. Peter er udviklingshæmmet og i en slags betalt pleje i Nygaard. Dvs. han arbejder med Lars Peters støtte i landbruget, har et værelse og får mad og tøjvask i Nygaard. Når der ikke er opgaver nok i Nygaard, hjælper han til i Højlund.

Vi hører også at lillebror Johannes i 1944 lader sig fæste et år mere på Nymark for 2200 kr. om måneden. Niels i Pandbjerg nøler med at ansætte. Farmor skriver 22-09-1944: *"Niels har ikke fæste nogen enu – han siger at skulde han give en Karl 2000 Tusen Kroner saa blev der ikke noget til ham selv – han vil vente – han tænkte der skulle blive bedre køb"*.

Nogle måneder efter skriver Farmor: *"Jeg kan huske dengang han (Niels) var Hjemme sagde han at han vilde ikke have mere hjælp en det kunde lige gaa - saa nu kan det vel ikke være mindre – men det faar han jo om – men han slider jo sig selv op"*, og viser på denne måde sin omsorg og bekymring for Niels. Til fæstedagen 01-11-1945 har Niels besluttet sig og ansætter Alfred Nørremark 4 dage om ugen og hver anden søndag. Prisen er 2000 kr. om måneden.

November 1945 skal Hans have 1050 kr. om måneden og bliver hermed på Nygaard endnu en periode. Farmor er ikke helt tilfreds med Hans' indsats, forstår man: *"han kan ikke gaa fra Kostalden og ind uden Henderne i Lommen"*, men det er Lars Peters ansvarsområde, og Hans får fæste igen fra 01-11-1946 for 1400 kr. om måneden. *"Det er da en god Løn til ham"*, skriver Farmor. (Så ved man som læser nok hvad Farmor mener).

Når Lars Peter ikke er hjemme på gården i længere tid, kommer Adolf fra Højlund til undsætning, for Hans og Peter kan ikke gå alene. Lars Peter forklarer i et brev: *"det er ikke saa læt at rejse hjemmefra naar der ingen er til at gaa ved disse 2 man har til at hjælpe sig – det har jeg saa tidt erfaret – for disse 2 har ingen interesse for nogen Arbejde, men kun for at spise – det er ikke formeget sagt"*.

Maj 1949 ansætter Lars Peter og Farmor en karl på dagsbasis. Det er Marie Andersens søn, som også søger ind til Banen. Derfor kommer der hurtigt en ny karl: *"og så har vi fæste en af Tøvder Lasen Dreng fra Maj og til November – saa gaar da den tid"*.

(Det er tydeligt at det kan være noget af et puslespil af få ansat hjælp på skiftedagene i maj og november – hvem skal det være og til hvilken løn?)

November 1949 fæstes en anden Hans (Hans Mølle, kaldes Røde Hans pga. sit røde hår). Han er kraftigere af bygning og kan godt tumle hestene på marken. For Lars Peter er det en lettelse at han ikke selv skal ud med hestene hver gang. Om foråret graver Hans køkkenhaven og sår ærter, gulerødder og persille. Senere græskar og agurker. Han gør det pænt: *"han kan nok og han kan ogsaa faa lov."*

November 1953 ansættes Arthur Birkebaks søn som karl. Året efter erstattes han af Trøderupgårds 3. karl. Januar 1955 bliver karlen syg og rejser hjem en snes dage pga. en muskelsprængning. Lars Peter - der har fået dårlig ryg - kan ikke klare sig ret godt uden karl. Heldigvis bliver det muligt at få

naboen, Ejner (fra Egets Mølle), til at komme hver morgen til at muge ud i kostalden, foruden køre roer ind. Sådan må det så gå et stykke tid, indtil Lars Peter kan få fat i en anden karl. Der kommer herefter en karl der har boet på Vodskov (Institution under Særfor sorgen), men ham kan Lars Peter jo ikke bruge, fortæller Farmor.

Løsningen bliver en karl fra april 1955 som netop er konfirmeret. Det bliver godt for Lars Peter at have en ved hånden hele tiden, synes Farmor, og der kan da godt være nytte af denne karl, selvom han er så ung. Lars Peter er glad for den nye karl. Farmor fremhæver som fordel at det heller ikke er en der render rundt i Stenhøj til kl. tolv om natten og så skal hjem og sove.

Til skiftedagen november 1955 vender Hans Mølle tilbage. ”*det kan man da sige alle gode gange tre - det er jeg glad for*”, skriver Farmor.

Piger

15-04-1945 ansættes Elly Mikkelsen til 35 kr. om måneden. Farmor er glad for Ellys hjælp og kan ikke forstå hun kunne klare sig uden pige. Derfor fæstes hun om efteråret til en løn af 50 kr. pr. vintermåned og til 60 kr. om måneden om sommeren. Året efter skal Elly have 75 kr. om vinteren og 80 kr. om sommeren, foruden en ugentlig fridag i vinterperioden. Farmor synes det er dyrt: ”*hvis ikke vi havde Peter og faar Penge for ham saa troer jeg jeg vilde være ene*”. Sammen med Elly vaskes der tøj, gøres rent, laves mad, plukkes bær, kartes og spindes. Når der slagtes, er der ofte ekstra hjælp fra familiens øvrige kvinder.

(Bemærkning: Der er stor forskel på lønningerne mellem karle og piger. Forklaringen er at karlene skal kunne spare op til at gifte sig og selv købe en gård).

November 1947 ansætter Farmor sin søsterdatters datter, Aase Skjølstrup fra Neder Hoven som pige i Nygaard. Hun skal have 90 kr. om måneden. ”*Nu vil jeg haabe hun kan finde sig hjemme her oppe – det er en kvik lille Pige*”. Fra november 1948 - maj 1949 fortsætter Aase Skjølstrup som pige i Nygaard men kun med 3 dage om ugen, mandag – onsdag. Det kan sagtens gå her i vinter, skriver Farmor.

Herefter fæstes: ”*Frostes lille Pige – det er jo et lille spend men de lille kan ogsaa bestille noget saa det kommer nok til at gaa*”. Farmor bliver meget glad for Frost’ datter som pige i huset: ”*den lille Pige – hun gaar saa stille og trofast omkring mig – jeg holder jo saa meget af Stilheden. Stilheden og mig – vi kan saa godt forenes*”. Denne pige arbejder kun i Nygaard et halvt år for i Øster Ringsholt vil hun få 100 kr. om måneden og have fri hver eftermiddag. Farmor synes det er kedeligt at man ikke kan forlange noget af de unge piger om eftermiddagen i vinterperioden. ”*Vi vil da ikke give 100 kr. om måneden for hende*”, fortæller Farmor. Løsningen bliver at Lundens lille pige kommer til Nygaard og hjælper 3 dage om ugen. Hun kan vaske op, skrælle kartofler, vaske gulv, skrube i bryggerset og løbe ærinder for Farmor. Pigen er kun 9 år gammel, men meget kvik, så for Farmor er hun en god hjælp.

Husbestyrerinder

Fra 1952 har Lars Peter husbestyrerinder ansat. Han vil helst ansætte enlige ”og ikke nogen der haar en hale med” (børn eller mand). Det kan Farmor godt forstaa. Den første husbestyrerinde hedder Edit og gør et godt stykke arbejde og er til at tale med. Fra november 1952 bliver det vanskeligere at få god hjælp, og Farmor (der er flyttet til Stenhøj på det tidspunkt) kommer til Nygaard og bor i tre uger for at hjælpe Lars Peter. Fra december fæstes en 27-årig sønderjysk kvinde, Erna Holm, hvor Lars Peter allerede efter 5 dage er ked af hende. Når hun tænder op i kakkelovnen bliver der sort af røg i stuen, og når Lars Peter vil vise hende hvordan hun skal gøre, virker hun sur og siger ingenting. Hun vil heller ikke gøre mælkespande rene, men sætter sig ind kl. 13 – når hun er færdig med husarbejdet – og læser avis og ryger en cigar. ”Saa det ser jo flaat ud”, skriver Farmor ironisk. Heldigvis er hun kun ansat for en måned så håbet er at den næste husbestyrerinde må blive bedre.



Det er sådanne mælkespande husbestyrerinde Erna ikke vil gøre rene.

Tekstilbillede syet af Inga Larsen maj 1989

Februar 1953 er Erna dog stadig i Nygaard. Meningen er at hun skal siges op for ”hun kan jo ikke lave Mad”. Lars Peter køber fx en torsk og beder Erna om at hun tager skindet af fisken, inden hun koger den. Den unge kvinde svarer: ”hvis jeg kan det – har aldrig set en torsk”. Farmor ryster på hovedet over denne fortælling fra Lars Peter og skriver i sit brev: ”en Pige på 27 Aar – hun har da ikke seet ret meget – forstaaer man det”. Opsigelsen kommer fra Lars Peters side, og med udgangen af februar rejser Erna. Herefter spiser Lars Peter hos Farmor i Stenhøj et stykke tid, mens karlen spiser hos Christen og Astrid, også i Stenhøj. Dette er en god ordning for Farmor ved at maden til Lars Peter skal være godt tilberedt (=godt kogt) som anbefalet af Lars Peters læge, Brassøe.

Efter Erna kommer der en Ellen til Nygaard sommeren 1953. Året efter siger Ellen op, og Lars Peter kan ikke nå at få ansat en ny pige til skiftedagen.

Maj 1954 får Lars Peter en ny husbestyrerinde, Anne Graverhus. *”Det er en der kan sine ting i et og alt saa den beste kommer nok tilsist”*, skriver Farmor opmuntret. Anne kan desværre ikke falde til ro hos Lars Peter, men rejser videre, fortæller Farmor et halvt år efter. I stedet ansættes en dame på 58 år fra Tømmerby som er medlem af KFUK. Denne kvinde *”kommer ikke længere end indenfor de fire Væge”*. Hun har ikke et godt helbred, men er en stilfærdig og troende pige, så det er meget værd, mener Farmor. *”Det er ikke en der gaar og laver Fiduser saa det er meget godt”*.

November 1956 kommer der en ny husbestyrerinde, Nette Nordvang. Hendes familie er kendt i Nygaard fordi søsteren, Gudrun, har været pige hos Christen og Astrid.

Nygaard

Udover at fortælle om ansættelse af karle og piger, fortæller Farmor også om arbejdet inde og ude og om vedligeholdelse af bygningerne i Nygaard. Bygningerne skal fx kalkes og tjæres regelmæssigt. Stuehuset bliver malet efteråret 1950 af Emanuel Begborg. Køkkenet bliver grønt, gangen lys brun og bryggerset lysegråt. På stuehusets vestre side lægges der nye tagplader på. Ja, det kunne jo lyde som jeg skulle have med det at gøre, skriver Farmor, men jeg har da nok med arbejdet indenfor de fire vægge. (På det tidspunkt er Farmor 69 år gammel).



Nygaard 1944, tuschtegning efter foto. Tegnet af gårdmaleren Peder Jens Pedersen, Ulsted . Billedet hænger i dag på væggen hos Farmors oldebarn Kris Nygaard Larsen, Søften

Farmors breve handler også hvilke arbejdsopgaver der er for Lars Peter og for gårdens karle, både ude på markerne og i stalden. Der fodres, harves, gødes, sås, hakkes roer, slås hør, mejes og tages roer op, er eksempler fra hverdagen i Nygaard.

Christen kommer sin mor og storebror til hjælp. Det virker dog som om Farmor ikke er helt tilfreds med Christens indsats sommeren 1944: *”Kresten var her henne og lave stak og den blev for stor saa Lars Peter siger vi kunde have haft 10 trave inde mere – der er en 35 traver i stakken saa det er jo en stor en der blev lavet først saa det er jo ikke saa nemt at passe det”*.

Johannes tager kartofler op og graver tørv. På tre dage i slutningen af april 1946 pløjer han, sår og gøder, skriver Farmor. Det er en uvurderlig hjælp for Lars Peter der har nogle sygedage. Den røde hest er på stald pga. en forvridning, men Lars Peter låner hest to forskellige steder som Johannes så kan arbejde med. Senere kommer også Adolf til hjælp med såningen.

Nygaard har så mange kartofler at Farmor forsyner Bernhardts værtinde i pensionatet i Haslev med pakker af kartofler. Tilbage fra Sjælland går der pakker med kaffe, chokolade, husblas, håndsæbe og sæbespånere. Det er varer som Farmor sætter pris på, og som er svære at skaffe lige efter krigen. Efter at Bernhardt bliver gift med Esther i 1947, fortsætter Farmor i flere år med at sende kartofler til de to: *”du kan jo saa godt taale vores Kartoffler, Bernhardt – det er ogsaa en meget blød og god kartoffel”*.

Dyr og udstyr

Farmor skriver også om dyrene på gården. Fx fortæller hun når Lars Peter gør klar til hestesyn. (Hestesyn foregår normalt hvert år). Den røde hoppe sælges for 1475 kr. oktober 1946 sammen med en unghest for 912 kr. Tyren sælges nogle måneder før for 694 kr. Det er Farmor godt tilfreds med. Samtidig købes der en ny for næsten samme beløb. Der berettes desuden om fedekalve, om kvier, malkekøer og om høns og kyllinger.

Lars Peter har forskellige hunde og går på jagt. Sif er en hund han er særlig glad for. En senere hund, engelsk setter, hedder Cjang (navnet kommer af hund på fransk, *Chien*).

Svoger Ernst låner Lars Peter hans ene malkemaskine fra november 1948. Lars Peter stiller et rum op i laden til malkemaskinen, og han kan så bruge sin egen motor til maskinen og på denne måde klare sig et år. Farmor forklarer: *”saa faar vi nok en hel Maskine til næste Aar – Lars Peter kan ike saa godt Malke om Morgenen for hans Ryg – han har det bederer om Aftenen”*. I et senere brev fortæller hun med stolthed om Lars Peter og hans færdigheder: *”naar i kommer Hjem saa kan i faa at se som han har lavet til Malkemaskinen – det er ogsaa gjort som det skal være – han er pillen og nøjregnen i et og alt og det er ogsaa en god ting. Ja, jeg gaar vel hen og praler af min store Dreng men nu skal jeg ogsaa holde op”*. November 1948 skriver Farmor sådan at man næsten kan høre hende sige det: *Ja nu har vi da faaet Malkemaskinen stillet op – og den gaar godt – men Køren er noget taaset saa der er ingen lind ved det inu. Lars Peter bliver saa Svedig over at pøle med dem.”*

Høsten

Der høstes havre og rug. Når høsten er i hus, fejres det med *”inhøst melmad”*. Her er Christen, Astrid og deres børn, Jytte og Casper og mange flere med.

Efteråret 1944 har Lars Peter byttet halmblåseren ud, og har i stedet fået en halmpresser, som han er godt fornøjet med. Farmor skriver at det ser så morsomt ud når halmen glider op ad en sliske og falder ned på gulvet. Høsten i 1946 er vanskelig pga. regn, og året efter er der meget tørke. Så udbyttet er ikke så godt som det plejer at være disse to år. 1947 høstes der kun 2 og ½ læs rug, skriver Farmor. Men hun er fortrøstningsfuld og skriver at det bliver nok som det skal være alt sammen.

August 1953 lyder det som om der er dårlig stemning mellem Lars Peter og Markus i Birket. De to er tilsyneladende fælles om en selvbinder hvor Markus vil beholde maskinen til hans høst er færdig. I mellemtiden er Lars Peters korn blæst meget af hvorfor Lars Peter siger til Markus at det er da bedre hvis de kunne få en selvbinder hver. Til det svarer Markus at han er tilfreds når bare hans rug er mejet. *"Han er jo noget af en Professor"*, skriver Farmor om Markus. (Læseren er således ikke i tvivl om hvor Farmors sympati ligger.) Efter at høsten 1954 er i hus i Nygaard, inviteres Farmor til *"Høstnatter"* (natter er nadver, dagens sidste måltid ca. kl. 20 ifølge Vendsysselsk Ordbog 3 af Arne Espegaard). Casper og Christen har hjulpet Lars Peter med at høste så de to er også med. Til aftenkaffe samme aften deltager familien fra Højlund og fra Pandbjerg. *"Jeg har spist Høstnatter 2 steder uden af hjælpe med at Høste saa det lyder da ikke saa galt"*, fortæller Farmor.



Motorhuset i Nygaard, tekstilbillede af Inga Larsen 1993

Færdsel

Der køres med hestevogne. Et uheld, der forskrækker Farmor, sker på en køretur med hesten, *"Den Røde"*, marts 1944. Efter et besøg hos Helene hvor Johannes og Farmor kører med *"Den Røde"* ned ad bakken ved Stenheden slår hesten pludselig ud og knækker den ene stjerne. Johannes får hjælp på Skovgården, og stjerten bliver gjort i stand så de to kan køre videre. Ved bakken ned fra Lendum Kirke er det galt med hesten igen, og stjerten bliver denne gang slået helt over. Johannes kommer af vognen i en fart, mens det tager lidt længere tid for Farmor. Nu vil hun ikke køre mere hestevogn i dag, men gå hjem! *"Ikke tale om"*, siger Johannes. Der bliver ringet til Christen som henter Farmor i bil. Lars Peter cykler til Lendum og hjælper sin lillebror med at reparere stjerten. *"Den Røde"* skal have føl om en halvanden måned så nu bliver hun sat på stald. *"Den dumme krik"*, siger Lars Peter.

I et andet brev får vi oplysning om at Nygaards ponyvogn har fået elektrisk lys sat på. De gamle lys der var på vognen var ikke til at se at køre med (og her kommer en sjov bemærkning:) *"det er jo med det som med alt andet – det dur ikke"*.

Egentlig vil Farmor gerne selv køre, men efter uheldet med ”Den Røde”, og fordi den anden hest er lidt bange for biler, tør hun ikke selv være kusk. Hun skriver til Bernhardt at dengang hun var yngre og kørte, da ”gik det saa mænd med at spende et Par Heste for, som at trække i mine Strømper – ja, det lyder lidt pralende, saa nu holder jeg op”.

Johannes får kørekort til bil marts 1946. Farmor fortæller med stolthed til Bernhardt: ”Johannes kører godt for han har et par gode hænder til at tage fat på alt. L.P. siger at du havde ogsaa nemt ved at køre – ja det lyder lidt pralende men jeg mener nok du kan taale det – der staar i Guds Ord eders Dygtighed ere af Gud”.

Samme måned sker der noget godt for Christen og hans forretning med at drive rutebilkørsel fra Stenhøj. Han får tilladelse til at køre ruten til Hjørring og desuden ruten fra Stenhøj til Sæby. Mht. Sæby står valget mellem Christens rute eller Banens Bil (DSB) der kører fra Sæby til Hjørring og derved trækker folk væk fra byen. En repræsentant fra Sæby Handelsstandsforening, borgmesteren og flere andre fra byrådet i Sæby tager til Hjørring for at tale byens og Christens sag overfor Amtmanden. Delegationen bliver på Amtmandens kontor i stive 3 timer, og til slut må Amtmanden give sig. Farmor fortæller videre at ”Socialisterne” ønsker Banens Bil frem for Christens. De skriver i deres blad, at ”Kresten er som Solstraalen der er kommet langt op i Himmelrummet”. Farmor morer sig over dette, og hun synes da bare at det er en skøn benævnelse for Christen, når man tænker på det åndelige. Christen ansætter en chauffør til Sæby-ruten fra maj 1946.

Sommeren 1946 har Christen travlt med at køre lillebil (taxi) og kan fx ikke være med til sin mors fødselsdagsfejring. ”Folk er helt vilde til at rejse ud nu da de kan faa Bil igen”, forklarer Farmor.

Christen er også selv afsted på tur med familien. September 1946 er Christen, Astrid, Jytte og Casper på tur til Viborg. Bilen lyder så underlig, synes Christen, og da han prøver at starte den i Viborg, lyder der et forfærdeligt brag, og jernstumper flyver af under bilen. Motoren er gået i stykker, og familien må hentes hjem af en af Christens chauffører, Karl Bakholt. Turen hjem varer 4 timer med Christens bil trukket efter Karl Bakholt's bil. Det er trætte børn og forældre der kommer til Stenhøj kl. 22.30 om aftenen.

April 1947 er Christen i Silkeborg med ”Den røde NAG”-rutebil til reparation. Lars Peter er ærgerlig over ikke at være helt rask på netop dette tidspunkt for han vil gerne med på sådan en tur. Christen vil købe en ny rutebil. I Silkeborg er der en brugt lastbilundervogn der er så stor at den vil kunne ombygges til 27 personer med et nyt karrosseri, skriver Lars Peter.



Eksempel på en NAG Årgang 1930

(Dansk Automobil Byggeri – forkortet DAB – var en dansk fabrikant af busser og lastbiler med sæde i Silkeborg. Fabrikken fungerede fra 1912-2002).

Der er også andre måder at færdes på. Ved salg af heste får Lars Peter penge til at købe en motorcykel, en engelsk militærmaskine model 46 i camouflagedfarver oktober 1946. Motorcyklen koster 3400 kr.

Lars Peter, Niels, og Adolf kører afsted på ture på deres motorcykler på søndage om sommeren. Ture til Skagen, herregården Gaardbogaard, Limfjorden er udflugtsmål der omtales. Eller tur til marked i Hjørring. Farmor glædes over at sønnerne er på ture sammen. Nogen gange er Christen også med. Men ofte har han travlt på søndage med turistikørsel for selskaber fx til Viborg, og han kan derfor ikke være med på motorcykelturene.



Astrid og Christen på motorcykel til ære for fotografen

Når det gælder Bernhardt, synes Farmor bestemt ikke om motorcykelkørsel, og hun sætter trumf på ved at referere hvad Lars Peter mener. Se her fra hendes brev 13-11-1946 (Bernhardt er 28 år gammel): *”Du skriver at du skulde have Kørekort til Bil - har du fået det. Du skriver ogsaa du ville havde det til Motorsyssel - det skulde du rigtignok ikke faa - det siger L P ogsaa - det har du ikke Helbred til. Saa Bil det er noget helt andet. LP siger Bil er anderledes Driftsikker. I Bil sider de lunt og godt - Motorsyssel der er en kold Post at side paa saadan en Tingest. Naar du kommer Hjem i Jul saa kan vi tale om det”*.

Fra skoleåret 1947 begynder Christen også at køre skolekørsel på en rute over Skærum til Frederikshavn. Han udvider med to nye rutebiler, en udgift på små 100.000 kroner. Ja, det er ikke små partier der handles med, skriver Farmor. Oktober 1948 får Christen endnu en ny rutebil. Den har samme størrelse som rutebilen der går til og fra Sæby.

Nygaard-familien færdes mest i Vendsyssel når der tages på ture. Farmor er bestyrtet da hun i juni 1949 hører at Bernhardt og Esther overvejer at tage til Norge på sommerferie. Hør denne svada: *”det maa jeg nok sige - hvad i al Verden vil i til Norge efter - vil i ud at staa paa Ski - det er jo Sne derude saa Bilerne køre fast - og du skriver Bernhardt at du skal ha det undersøgt hvad det kan komme til at koste med Turen. Naar i bliver her i vort Land saa er i fri for det Regnstøke - og fri for at faa en Forkølelse - det er ikke noget at rejse til Norge efter - den kan i nok faa her i Landet og de slags ting for man jo helt gratis”*.

Farmor er ikke selv på rejser, men gør enkelte undtagelser. Bernhardt og Esther har været gift i knap knap 2 år da Farmor kommer på besøg i deres lejlighed i Haslev, september 1949. Det er Christen der er chauffør; Astrid og Lars Peter er også med.

Farmor er glad for turen, for at blive beværtet, for at se hvordan de unge bor og udtrykker sig sådan i et brev kort tid efter: *”Jeg var da ikke mere træt af turen en naar Jeg gaar herhjemme og arbejder en hel Dag – ikke en gang saa meget – for jeg bestilte jo ingenting andet en spiste og drak Kaffe og det smagte godt. Nu ved Jeg hvor du laver Mad Esther og hvor i Spiser og hvor Bernhardt sieder paa Kontoret og hvor Bernhardt løber ind og ud – det er alt sammen Dejligt – i er paa en Dejlig Plas”*. I flere breve i månederne efter besøget på Sjælland vender Farmor tilbage til hvor dejlig en tur det var, og at hun lever højt på turen.

26-09-1951 henter Christen endnu en rutebil hjem fra Silkeborg. Den kaldes *”Den store nye Bil”*. Til at hente rutebilen har Christen *”Beste Manden Oxvald”* med, fortæller Farmor.

I halvtredserne udvider Christen sin forretning, og vi hører om andre chauffører som Knud og Svend. Der er fem chauffører der bor på en værelsesgang hos Christen og Astrid. Til at møblere værelserne med senge kommer der senge fra bl.a. Nygaard - senge der står på loftet og ikke længere er i brug.

Chaufføren Svend får sig en slem forskrækkelse en dag hvor han et øjeblik er inde hos købmanden, og da han kommer ud til rutebilen ligger der en mand ved bilen, død af et hjertestop. *”Ja vi ved ikke tid og sted Gud har bestemt”*, skriver Farmor.

April 1954 hvor Johannes, Luzie og Marie-Luise er på besøg i Stenhøj, berømmer Farmor familiens bil. Det er en bil hvor hun nemt kan komme ind og ud uden at skulle kravle op på noget.

Før jul 1954 sælger Lars Peter sin motorcykel og køber en bil. Farmor er glad for dette bytte, at hun nu kan få kørelejlighed også med Lars Peter. Det er også mere betryggende at køre bil end motorcykel, synes farmor. *”Og om Sommeren kunde det da ogsaa være farligt – en Hund kunde jo komme faren ind paa saadan en Rok og velte den omkul – det er da ikke saa ledt med de fire Hjul”* (bilen).

Sygdomme

Farmor begynder i starten af 1945 at have problemer med sine ben. Det tager en halv time om morgenen eller mere førend hun kan gå, og det værker i kroppen fordi hun er overkørt, skriver hun. Hun skriver med glæde hvordan hun allerede 14 dage efter Ellys ansættelse (*”en lille dygtig pige”*) er godt aflastet og har det meget bedre.

Johannes bliver akut syg august 1945 under malkningen i Nymark. Lægen tilkaldes, og det ligner symptomer på tarmslyng, men går heldigvis væk af sig selv. Der bliver sørget godt for Johannes på Nymark, skriver Farmor. Hun er taknemlig for at han klarer sig og erklærer: *”Ja, vort Liv hænger i en fin traag og den kan snart breste – vi gaar jo i fare saa for det ene og saa for det andet men tros alt saa styre Gud jo det helle”*.

Da Johannes er nybegyndt som soldat i Viborg, er han uheldig under en øvelse i december 1946 at brække en fodrodsknogle på en kompliceret måde. Han er indlagt på Viborg Sygehus og skal ligge

ganske stille og kan så slippe med tre ugers sengeleje, fortæller sygehuslægen. Johannes skriver hjem om hændelsen til sin mor, og fortæller desuden at han ikke får nok at spise på sygehuset. De er seks mand på en sygestue og må købe et brød for to kroner om dagen for at dele og blive lidt mere mætte. Farmor bager med det samme to formkager og sender afsted til sygehuset.

Knoglebruddet er åbenbart ikke helet godt nok for kort tid efter må Johannes igen på sygehuset. Her bestemmer sygehuslægen at Johannes ikke må komme op af sengen før kan løbe sammen med de andre soldater igen. Farmor er meget ked af det på Johannes' vegne: *"han er jo bleven taget lidt til side den kære Dreng"* og videre: *"Ja, mine Øjne Dugedes da jeg læste hans Brev"*. Hun skynder sig igen at bage en kage samme dag hun modtager brevet og sender kagen afsted med posten med det samme som opmuntring for Johannes. I slutningen af februar har Johannes orlov og er hjemme i Nygaard for det er galt med foden igen.

Nu er det Johannes der skriver til Bernhardt 23-02-1947: *"Hvor er jeg ked af det, du ved jo, at jeg var glad for at være Soldat; men jeg har jo næsten ikke været Soldat endnu, og bliver det nok heller aldrig"*. Johannes bliver dog rask, og senere samme forår begynder han på Korporalskole.

Lars Peter dør fra starten af 1946 meget med nogle store knuder bagpå der gør det svært for ham at gå, passe sit arbejde, og fx også at sidde på sin cykel. For denne lidelse opereres han i februar 1947 og er indlagt i 6 uger. Det er en stor omgang der indebærer fjernelse af knuderne og transplantation af ny hud. Igen og igen nævner Farmor i sine breve sin bekymring for Lars Peter - om han klarer operationen, om han får mén, hvordan det skal gå med gården, hvor længe han skal være indlagt og den slags tanker: *"jeg var bange for at miste ham - jeg synes ikke at jeg kan undvære nogen af jer – jeg har bet Gud om at beholde jer alle sammen saa længe jeg var her paa Jorden. Lars Peter har jo gaaet med det i mange Aar og døjet med det - om det er galt ved man ikke, han har tapt sig meget - det har taget meget paa ham"*.



Sygehuset i Hjørring, postkort fra ca. 1920

Da Lars Peter udskrives – og lige pludselig står i døren uden forvarsel - bliver Farmor utrolig glad! Lars Peter skriver herom til Bernhardt: *"da jeg aabnede Døren blev Mor saa glad saa hun godt have kundet omfavnet mig"*.

(Tætte fysiske kærtegn var ikke almindelige mellem forældre og voksne børn dengang i slutningen af 40'erne.) I et andet brev skriver Farmor at hun glæder sig til Bernhardt og Esther kommer hjem til juleaften, *"at vi kan trykke jer i Haanden"*.

At Farmor og Lars Peter har omsorg for hinanden er i hvert fald tydeligt. Efteråret 1946 ligger Farmor i sengen i en måned med smerter der lindres med piller og med varmepude. Derfor er det Lars Peter der skriver til Bernhardt: *"Nu er Mor jo kommen op igen og har været i 8 Dage, men hun har jo ikke genvundet sine Kræfter som før – hun sider mest paa en Stol og gør haandarbejde - der vil jo mo gaa en rund Tid enu inden Mor kan gaa som før, men saa blaat hun enda maa være oppe saa synes jeg det ikke er saa slemt – hun kan jo se lit efter det Daglige ved Husholdningen. Elly er jo for Ung men for et stykke Tid kan det jo nok gaa – det er skøndt at se Mor gaa i Stuerne igen – ak ja maa blaat man vær rask"*.

Gennem årene plages Lars Peter som tidligere nævnt af en dårlig ryg. Han kan ikke tåle ret meget arbejde og må rejse afsted for jævnligt at modtage behandlinger. Efteråret 1948 er det særlig slemt. Han får behandlinger hos en kiropraktor.

Marts 1949 må Lars Peter indlægges igen. Der er kommet arvæv efter operationen og hudtransplantationer bagpå for to år siden. Der er nu smertende rifter i huden på dette forfordøjelsen så ømfindtlige sted. Farmor er umådelig ked af det på Lars Peters vegne og håber og beder til at han må komme vel hjem. Denne gang er Lars Peter kun indlagt i 5 dage. Lars Peter fortæller sin mor at han aldrig har været med til noget så slemt. Det er en meget pinefuld indlæggelse også denne gang. De håber begge at han nu må få det godt. Farmor er taknemlig og skriver: *"det er at sige Gud tak for at vores Senge staar tomme hver Dag – det kan man ledt glæmme"*.

Den dårlige ryg plager igen Lars Peter. Denne gang søger han hjælp hos en klog mand i Auning hvor han får massage ad flere omgange.

Januar 1950 har Lars Peter bøvl med sin ene fod. Det er nogle sener det er galt med. Han kan derfor ikke gå i træsko, men afhjælpes af indlæg i sine gummistøvler.

Børnebørnene Casper fra Stenhøj og Birthe/Ingrid i Dahl har kighoste i oktober 1948. Casper er særlig sløj, først med fåresyge, slim på lungerne og derefter kighoste. Alle tre børn har en slem hoste. Farmor kan ikke huske om Bernhardt og Johannes har haft kighoste, men det vil hun da håbe (at det er vel overstået).

I slutningen af juli 1950 er Casper syg med en slem maveforkølelse. Han tåler jo ikke ret meget, det lille vips, skriver Farmor. Casper har været med til møde i Bakken i korte bukser, og det kan han ikke tåle.

På samme tidspunkt dør svigersøn Ernst med dårlig mave og konsulterer en læge som beder ham om at spise rugbrød. Ernst synes ikke det er en god ide og fortsætter med at spise som han plejer. Ernst får det helt godt igen uden rugbrødskur.

Efteråret 1951 fortæller Farmor om Christen der er slemt plaget af et dårligt øje. Christen har mange smerter og kan ikke få ro om natten uden sovepiller. Der er tale om at øjet evt. skal fjernes helt. Det er et drastisk indgreb så foreløbig siger øjenlægen at Christen skal vente og se tiden an. Det er svært for Christen der nu heller ikke må køre bil. Marts 1952 uddyber Farmor Christens vanskeligheder. Hun fortæller at han får behandlinger i Hjørring med *"noget de kalder Bølger"* på det dårlige øje.

Der har været en lille sten i øjet i 9 år på størrelse med et tændstikhoved. Stenen flytter sig i øjet, giver store gener og bliver derfor fjernet. Det andet øje er også blevet dårligt og skal dryppes med øjendråber.

Foråret 1952 er det endnu engang galt med Lars Peters ryg. Arbejdet med grøfterne ude på engen tærer på kroppen. Lars Peters humør er ikke godt, og han kan nemt komme til at se sort på tingene, forklarer Farmor. Derudover er der en ko der har givet Lars Peter et brud på et ribben, og han kan ikke arbejde i tre uger. Farmor trøster ham: *”det er godt vores Senge kan staa tomme om Dagen”*

Sommeren 1952 får Lars Peter trukket seks tænder ud. Han giver husbestyrerinde og karl fri og går alene. Tandkødet bløder voldsomt, og Farmor kommer ilende fra Stenhøj for at hjælpe Lars Peter. Hun bor hos ham i fem dage. Samtidig dør Helene med en broksskade og skal på sygehuset for at få det ordnet: *”vi haaber det vil gaa godt og hun maatte komme vel Hjem til sine smaa”*.

Sommeren efter er det Caspers tur til at få trukket tænder ud. Farbror Lars Peter kører Casper til tandlægen i Frederikshavn. Casper bedøves helt *”og det er ogsaa godt for han har saa store tænder – det lille skind”*, skriver Farmor. Bagefter har Casper kvalme og ligger en dag i sengen hvor Farmor kommer og besøger ham.

Farmors stedmor, Malle, der bor i Rydal, skranter sommeren 1953. Søsteren Tekla er hos Malle i 3 uger for at hjælpe hende, og der kommer også husmoderafløser i nogle dage. Den praktiserende læge Brassø tilser Malle og har en god og humorfyldt jargon overfor hende. Han siger, at nu må hun snart stå på egne ben. Brassø plejer at kalde Malle for en *”Svend”*, men nu siger han til hende at hun er en *”Splejs”*. Malle siger selv, at der kommer en dag hvor der ikke er noget der hjælper og så *”falder Hytten og jeg faar Kronen”*. Malle har troen med sig.

Malle kommer sig, bliver oppegående igen og kan klare sig selv, godt hjulpet af Farmors barnebarn Johannes fra Højlund der besøger hende hver formiddag og ordner forskelligt for hende.



Farmor (72 år) og Farmors stedmor, Amalie (Malle, 84 år), julen 1953 i Rydal

Efteråret 1953 skal Birthe til specialtandlæge i Aalborg for at få rettet sine tænder. Fortænderne går så langt frem, og det bliver værre og værre. Forældrene og Birthe er kede af det og vil derfor få lavet en tandregulering til Birthe, selvom det koster mange penge, fortæller Farmor.

April 1954 er svigerdatteren Luzie hårdt ramt af en forfærdelig hovedpine under et besøg i Taars hos Helene og Ernst. Der må tages kontakt til en læge der giver Luzie en smertestillende indsprøjtning.

Efteråret 1954 er Malle syg af årebetændelse. Hun dør 27-11-1954, 85 år gammel. Farmor er ked af det, men resignerer: *"Ja saadan vil det gaa Slægt efter Slægt"*. Men der ligger også en fortrøstning i hendes ord: *"Ja, saa gik Malle hjem til Gud som hun har vente paa saa længe"*.

Bernhardt opereres marts 1955 og er indlagt i mange uger. Både Farmor og Esther er meget bekymrede. Det er en stor og ikke ufarlig, men nødvendig operation hvor en del af spiserøret fjernes sådan at Bernhardt vil få lettere ved at holde maden i sig. Det hele forløber godt: *"Gud har jo vent det til det gode, det vil vi tro"*, skriver Farmor og beder om at det må gå fremad dag for dag. En måned efter tåler Bernhardt det meste mad. Farmor går tilbage til Bernhardts kælenavn fra før han blev gift: *"lille Benne vær nu ikke for hurtig til at spise. Jeg er glad ved at høre at du kan spise Kød – det giver Kræfter"*. Året efter tænker Farmor tilbage på Bernhardts store operation og er taknemlig for at Bernhardt tager på i vægt: *"du tager på i vægt – det er fordi nu faar du det du kan spise – før fik du ikke mere en du kunde lige op holde Livet med – og det er store ting at det er bleve saadan. Gudske lov og tak – den der tilkommer Æren - det er Gud alene"*.

Februar 1956 skal Christen til Hjørring for at få taget et røntgenbillede. Det skyldes at han har smerter ved hjertet og til tider har svært ved at få luft. Lægen mener i øvrigt at Christen skal til at spise mere grøn mad for helbredets skyld, og fordi han er bleven *"svær"*. Det viser sig at det er nerverne ved hjertet det er galt med, fortæller Farmor i næste brev. Christen har haft det samme dengang han boede i Nygaard. Nu er det kommet igen, og han får medicin og får det bedre.

Lars Peter får i 1956 en slem tandbyld, og læge Brassøe mener at han skal have fortænderne trukket ud når betændelsen er væk. Lars Peter betakker sig for at lægen skal trække hans fortænder ud, og får i stedet Christen til at køre sig til en tandlæge i Aalborg hvor der bruges bedøvelse. Her trækkes fortænderne ud uden smerter. *"det gik meget godt han mærke slet ingen Ting og som du ved Bernhardt saa var det nogle store Tænder han havde"*.



Nygaard-familiens læge, Gustav Brassø, Kvissel

I starten af 1960 skal Birthe på sygehuset fordi hun lider af sukkersyge. Forud er gået en længere tid hvor Birthe ikke har været helt rask. Helene er meget ked af det, fortæller Lars Peter i et brev fra Nygaard. Alle i familien håber at Birthe må komme sig.

Fællesskab

Som tidligere nævnt hjælper Nygaard-brødrene hinanden med stort og småt. Her er lidt flere eksempler på dette gode fællesskab:

Niels fra Pandbjerg har lånt en af sine tre heste til Nygaard fordi "Den Røde" i Nygaard har stået og været halt et stykke tid. Omvendt rejser Lars Peter til Pandbjerg for at hjælpe når Niels ingen karl har.

Farmors svoger, Peder, hjælper til flere steder, både i Nygaard, hos Adolf i Højlund og hos Niels i Pandbjerg.

September 1945 ligger Lars Peter syg tre dage og har bare få kræfter derefter. Her kommer der også hjælp fra brødrene, idet Niels kommer og sår rugen, og Adolf tager kartofler op. Der hjælpes også den anden vej. På et tidspunkt lider Adolf af nyrebækkenbetændelse og af halsbetændelse så han ikke kan bestille ret meget. Her kommer Lars Peter til hjælp for at stakke hø.

Farmor får også hjælp til det huslige i særlige perioder med travlhed. Fx er søster Tekla i Nygaard i flere dage i november 1944. Farmor er taknemlig for denne hjælp.

Efter krigen er der knaphed med materialer og produkter. Skjorter syes om og genbruges. Også redskaber deles man om. Et eksempel: Barnebarnet Ebba fra Højlund kommer cyklende til Nygaard for at låne en kreatursaks (En strækning på næsten 4 km).

Under krigen drikkes der erstatningskaffe, så når Bernhardt lige efter krigen sender rigtig kaffe til sin mor, er hun særlig glad. Der holdes hus med kaffen, og den bliver gemt til søster Tekla kommer på besøg for at hjælpe til: *"hun skal ogsaa smage en god Kop Kaffe"*.

Gennem alle brevene mærker man det store fællesskab i Nygaard-familien. Adolf nævnes ofte som en der kommer for at hjælpe i Nygaard, fx med at skære hakkelse og male korn februar 1947 hvor Lars Peter er på sygehuset.

Fællesskabet i den mere sociale retning viser sig også når der er feriebesøg fra Sjælland. Når fx søster Teklas datter, Dagmar, holder ferie med sin mand, Simon, i Vendsyssel, samles hele familien fra syd, nord og vest i Nygaard, fortæller Farmor.

Også naboer og venner nævnes som personer der kommer og går i Nygaard, ofte for at give en hjælpende hånd på forskellig vis. Et eksempel: I 1953 - hvor der er hestesyn og Lars Peter en periode er uden husbestyrerinde - inviterer Peter Begborg synsfolkene på aftensmad bagefter (eller det er nok hans kone). Farmor synes det er meget betænksomt af Begborg. (Peter Begborg er gift med søsteren til Anna i Højlund, Marie.)

Vejret

Under krigen er der mange der ikke kan få nok varme. Farmor værdsætter at Nygaard har tørv nok. 1944 er usædvanlig kold: På Farmors fødselsdag i juni må der fyres op i begge kakkelovne. Det har aldrig været nødvendigt før, skriver hun. Det regner hele dagen, men alligevel kommer der familie-gæster i hestekøretøjer fra Neder Hoven, Pandbjerg og Højlund. Med disse hestekøretøjer og med Christens bil er der fyldt godt op på gårdspladsen i Nygaard.

Der er også perioder med tørke og perioder med regn. Det har stor betydning for bjergning af høsten og for at få høet ind i laden på bedste måde.

Farmor nævner en fest i Pandbjerg august 1946 med 30 gæster. Her bliver der et frygteligt uvejr med lyn, torden og en mængde regn så det er ikke et godt vejr at være ude at køre i.

Flere dage med en forfærdelig storm, beretter Farmor også om. Så har Farmor stearinlys og tændstikker klar, når hun sidder og skriver brev, for hun ved ikke hvornår strømmen går.

Der er voldsomme vintre og eksempler på vintre med sne allerede fra oktober og frem mod marts. Pga. sne bliver Ingrid's dåb udskudt til 07-04-1946. Farmor forklarer: *"det er jo snart en gammel Pige – der har jo ikke været til at komme ud paa den Mark før – de har været helt hyllet til med Sne"*.

I slutningen af november 1948 er der en forfærdelig tåge. Farmor er bekymret om tågen vil lægge sig ned over landskabet når Bernhardt og Esther kommer hjem på juleferie. For i sådan en tåge er det farligt at køre bil og tog, især lyntog. Hun fortæller hvordan Christen på en aftentur med rutebilen til Hjørring må have en af passagerne ud og gå foran bilen. Manden går lige ved rutebilen så Christen akkurat kan skimte hans nakke. Det er en langsom og farlig kørsel.

Julen 1950 er der frost og meget sne. Bilerne kører fast til hver en tid. I december må Christen holde sine rutebiler inde en hel uge for selvom der bliver skovlet sne, så fyger til hele til igen. Lars Peter kører med Casper en tur i hestetrukken slæde til Pandbjerg. *"Det er noget Kasper kan bruge - han ynder at køre i Slæde den lille hvips"*.

Allerede i oktober måned i 1955 er der så meget sne at Farmor ser børnene i Stenhøj gå rundt med kælke. Det er usædvanligt tidligt på året at få sne. Den megen sne fortsætter, og Christens rutebiler må stå stille fra 5 dage før jul. Christen tager det med nogenlunde humør, skriver Farmor, selvom *"der gaar jo i Tusendis væk"*, og hans chauffører er på kost og logi forskellige steder, en ved Hjørring og en i Taars. Der er sne over hele landet, og familierne på Sjælland kommer ikke hjem til jul (Johannes og Bernhardt med familier), men får tilsendt pengegaver til jul. Snevejret varer ved, og der bliver en masse ringeri til Christen pga. aflyste rutebiler. Folk kan ikke forstå at bilerne ikke kører og er utilfredse. Mange har til julemaden bestilt halve grise fra slagteriet inde i byen, og da så endelig kødet kommer til Stenhøj og skal leveres, vil folk ikke modtage det. Christen lejer en slæde og kører ud med kødet, og nu bliver kødet heldigvis modtaget. Farmor resonerer over det: *"Folk er ikke saa nem at komme om ved – ja Mennesket kan vel nok blive udmulige naar ikke det kan blive efter deres ønske"*.

Nogle dage ind i det nye år bliver vejene farbare igen, og to chauffører der har været i "pleje" i Moril pga. snevejret - og en i Tårs - er glade for at vende hjem til Stenhøj.

Højtider

Julen holdes i Nygaard, senere i Højlund eller Stenhøj. Farmor fortæller detaljeret om sine julegaver, fx julen 1944: Af Christen og Astrid - en fløjtekedel og et stegefad. Af Niels og Jutta - et sæt rullegardiner til dagligstuen. Af Johannes og Lars Peter en brødmaskine. Af Højlunds - et billede af drengene (i forvejen har Farmor et billede af pigerne).

Julen 1947 glæder Farmor sig over fra Højlund at have fået en flot rødpyntet julekurv med kaffe, smør og en rulle kiks. Christen, Astrid, Helene og Ernst giver til sammen en billedramme der kan bruges til Esther og Bernhards bryllupsbillede. Farmor mener en sådan ramme er dyr og koster mindst 16 kr. Fra Pandbjerg får Farmor en stor julebegonia. Hun er glad for alle gaverne. Selve juleaften holdes i Nygaard hvor Højlund-familien er på besøg. Hun er ked af at måtte savne sønnerne Johannes og Bernhardt denne jul: *"men det er da godt jeg har Jer om ogsaa i er langt henne – jeg har ikke andet en gode Minder om Jer. Ungerne Flyver jo fra Reden naar de er Flyve færdig. Men den tid gik alt for hurtig da i var smaa – det var Dejlige dage"*.



Noget af Nygaard-familien samlet i Pandbjerg, julen 1953

Bagerste række fra venstre: Esther, Jutta, Christen, Astrid, Ellen, Elly, Alfred og Ebba

Børnene fra venstre: Jens Christian skjult bag Casper, Johannes, Poul Erik, Jørgen, Lene, Elinor og Gurli

De to voksne foran til højre: Inger og Rosa

Forklaring til fotoet: Jutta, Astrid, Ellen og Alfred er søskende. Alfred er gift med Elly. Lene er Ellens datter, og Inger er ung pige i huset.

Juleaften 1954 er Farmor i Højlund sammen med Lars Peter. Hun nyder de mange spiselige gaver hun får: Fra Pandbjerg to sandkager, fra Højlund en kasse småkager, fra Dahl noget kød og fra Christen/Astrid et spækkebræt og en lagkage.

Imod sædvane – og pga. et stort og vedvarende snedække – fejrer Farmor ikke jul i Højlund 1955, men er hos Christen og Astrid i Stenhøj. Børnene i Højlund savner Farmor og synes de går glip af noget når ikke Farmor er hos dem juleaften. (Børnene plejer at modtage Farmors hjemmestrikkede vanter eller sokker med en to-krone i, men mon ikke de har fået gaverne, bare lidt senere?).

Farmor modtager denne jul et tomt fotoalbum fra Bernhardt og Esther som hun bliver glad for. Barnebarnet Jytte har lovet at komme og sætte billeder i for hende i det nye album. Farmor får dejlige spisegaver igen denne jul 1955. Fra Christen og Astrid en lammerullepølse og småkager, fra Højlund småkager og kalvesteg, fra Lars Peter et pund kaffe, og fra Dahl en flæskesteg og et halvt pund kaffe.

Påskedagene er også helligdage hvor Nygaard-familien samles, og her kommer Bernhardt med familie ofte hjem. Esther, Bernhardt og Jens Christian bor som regel hos Esthers forældre på gården Hvidet der ligger i nærheden.

Mærkedage

Dåb

Christen og Astrid står fadder til Ingrid's dåb. Til dåbsfesten deltager desuden Niels, Jutta, Gerda Bakken, Adolf, Anna, Johannes. Ernsts søster Stinne og svoger Anker skulle også have været med, men blev forhindret pga. sygdom. (Gerda ejer gården, Bakken, overfor Nygaard.)

Konfirmationer

09-10-1952 fortæller Farmor i et brev om Jyttes konfirmation: ”*Ja saa blev Jytte en stor Pige – de synes de jo i den aldre men det ved jeg nu ikke om Jytte synes for hun gaar da i Skole inu – Ja hun fik mange gaver af forskellige ting. Hun fik 4 Bøger – men det hun fik mest af ad en slags det var Armelenker – der var 7 – det var jo næsten for meget af en slags og Penge at være der var 355 Kroner*”. Den første aften var der 50 gæster og næste aften var der tæt ved 70. Hvor kunne alle de mennesker være? Jo, Farmor forklarer at der var spisesal i ”*Bilernes soveværelse*” hvorfor rutebilerne måtte stå udenfor i tre nætter.

Farmor er også til konfirmationer udenfor familien. 25-04-1954 bliver Sven Aage Begborg konfirmeret hvor familie og venner deltager. Fra Nygaard-familien deltager Lars Peter, Pandbjergs, Højlunds og Christen/Astrid. (Sven Aage er søstersøn til Anna i Højlund).

Der er også mange sammenkomster på gården Neder Hoven i Aasted. Her bor søster Teklas datter, Kirsten Marie, gift med Poul Skjølstrup. Den ældste datter, Ruth, konfirmeres 15-04-1945. Gæsterne kommer sent hjem og glemmer aldrig festen. Læs her hvorfor i et brev en uge senere: ”*der var*

mange Fremme – vi Spiste i Laden der var henved en 70 Mennesker – det var Familien paa bege sider – saa dengang vi skulde drikke Kaffe – det skulde vi have drukket i Laden men ak og ve – Hovens Føl gik ude – der var jo fremme Heste i Stalden og Dyren vil helst in naar det bliver mørkt - og det (føllet) var gaaet ind i Laden og hen til Bordet og Kopper og nogle Glasskaaler med Smaakager og Fader med Sødekager og Kaffekander var sat paa Bordet. Føllet gik langs med Bordet – vilde vende sig og Veltet det halve af bordet og kom til at rende oven paa bordet saa kan du nok tenkke dig at der blev ikke Drukken kaffe derude saa det blev noget hen paa tiden”.

Søsteren Aase konfirmeres 23-03-1947, og alle i Nygaard-familien er igen inviteret til Hoven. Højlund-familien deltager dog ikke fordi de få dage forinden har fået datteren Gurli.

Oktober 1955 bliver Poul Erik i Højlund konfirmeret. Farmor beskriver begejstret om hvor fint det er blevet i Højlund efter at det gamle hus er kommet væk, og der er bygget nyt. Til konfirmationen er der 60 gæster til spisning, og til eftergildet to dage efter er der ligeledes 60 gæster. Poul Erik får mange gaver og 400 kr. i rede penge.

18-03-1956 er det Jørgen i Pandbjerg der konfirmeres. Jørgens mormor, Agnes, fylder 70 år i marts 1956, så det bliver en dobbeltfest, fortæller Farmor.

Fødselsdage

På Farmors egne fødselsdage nyder hun at have besøg i Nygaard af børn, svigerbørn og børnebørn, søster Tekla og hendes familie. I alle brevene gennem årene fortæller hun med glæde om de mange gæster hun har haft, hvad de fik at spise, og hvordan de enkelte familiemedlemmer har det.

Hun tager også selv afsted til fødselsdagsfester. Malle holder 75 års fødselsdag i Rydal 23-11-1944. *”husk nu at skrive til Malle, det bliver hun så glad for”* skriver Farmor til Bernhardt på forhånd. Til festen deltager - foruden Farmor - Christen, Astrid, Jytte, Casper og familien fra Højlund.

16-10-1947 bliver svigerdatteren Anna 40 år, og der inviteres til kaffebord i Højlund. Både Annas og Adolfs søskende deltager foruden Farmor, Højbos og Ejner Olsen.

Farmor skriver til Bernhardts fødselsdag i juli, men ofte er han hjemme fra Haslev på ferie og bliver fejret i Nygaard. Også Esther og Jens Christian huskes og modtager hilsner fra Nygaard. Et år har Farmor dog glemt sin ”Bennes” fødselsdag. Hun skriver en uge efter fødselsdagen: *”saa vil jeg ønske dig Tilløkke - og det kunde vi have gort den Dag du fylte de 29 – hvad var jeg da ked af det at jeg ikke tænkte paa din Fødselsdag – det var gaaet fra min tankke – jeg har været ked af det siden. Jeg sender et par morgentøfler som jeg tænkte om du ikke kunde have brug for og jeg tænkte det kunde bøde lidt paa forseelsen”.*

10-12-1947 er Jytte og Farmor til 3 års fødselsdag hos Birthe i Dahl. Lige før fødselsdagen er Birthe sammen med sin mor på besøg i Nygaard og leger lidt med Lars Peter. Hun synes de har det sjovt og siger lige på en gang til Lars Peter: *”Du er en grumme Tøs!”*. Farmor synes, det lyder så morsomt, at barnebarnet Birthe - til Lars Peter - bruger et udtryk der nok er blevet sagt til hende selv derhjemme.

Marts 1950 er der fødselsdagsfest i Pandbjerg hvor Agnes Jensen, Niels’ svigermor, bliver 65 år. Her deltager mange familiemedlemmer, og det er en hyggelig dag.

Helene fejrer 40 års fødselsdag i pinsen 1955. Bernhardt med familie bor hos Farmor i disse dage og deltager i de festlige begivenheder. En anden rund fødselsdag der fejres er 27-05-1955 hvor Christen bliver 50 år. Han får et væld af blomster og gode flasker.

I februar 1956 bliver Poul Skjølstrup ligeledes 50 år og fejres i Neder Hoven med cirka 40 gæster alle indbudt til spisning. Foruden Farmor deltager Pandbjergs, Højlunds, Christen, Astrid og Lars Peter. Der er mange gaver hvoraf Farmor synes den bedste gave er en Bibel med alfabet, skriver hun. (Farmor tænker sikkert på en udgave af Bibelen med fingerregister).

Bryllupper

Farmor orienterer om bryllupper i omegnen, sådan at Bernhardt fra Haslev kan sende telegram eller være med i gaver. Bernhardts eget bryllup med Esther foregår 23-11-1947. Farmor synes det er fornuftigt at Bernhardt lejer et sæt tøj til den dag i stedet for at købe. For et sæt bryllupstøj kan du jo få to almindelige sæt tøj, skriver Farmor før brylluppet.

10-11-1947 skriver Farmor brev kl. 2 om natten. På divanen ligger Jytte og sover, mens Casper sover hos Lars Peter. At Farmor og Lars Peter er barnepiger i Nygaard skyldes at Christen og Astrid er til stor sølvbryllupsfest med Højbos. Festen foregår hos tømrer Nielsen i Stenhøj (som har mere plads i huset), og som gæster ser vi også Niels, Jutta, Adolf og Anna. Børnene i Højlund passes af Aase Skjølstrup imens.

I Neder Hoven er der stort bryllup for gårdens datter Aase Skjølstrup og Aage Ringsholt Christensen 25-10-1952. Der festes i flere dage. Farmor fortæller om alle de mange gæster og om de mange gaver. På selve dagen er der små hundrede gæster. Festen varer til kl. tre om natten fordi det tager mange timer at spise. Dagen efter er der også næsten hundrede gæster til spisning. På tredjedagen er der 80-90 unge fra Aasted og Stenhøj, men blot til kaffe.

30-10-1953 er der igen stor fest i Neder Hoven. Denne gang er det Kirsten Marie og hendes mand Poul der holder stor sølvbryllupsfest med 190 gæster. Ugen efter er der bryllup. Nu er det Kirsten Maries og Pouls ældste datter, Ruth, der 07-11-1953 gifter sig med Jørgen Hald Flensdorf. Farmor beskriver dette bryllup som et mindre familiebryllup med 30 deltagere, derefter er der dog flere efter-bryllupsfester for vennerne.

Farmor får sig en overraskelse 30-10-1955 hvor Astrid og Jytte kommer på besøg med lagkage og brunkager, foruden en buket blomster. Det er i anledning af at Farmor har 55 års bryllupsdag hvilket bruden selv har glemt: *"jeg tænkte lige hvad mon de bilder sig ind og de sagde tillykke med dagen – jeg stusse lidt - saa kom jeg i tanker om hvad det var for de kom"*.

Andre sammenkomster

Farmor er glad for at størstedelen af familien bor så tæt rundt om hende, så hun kan være med til de særlige fejring og til selv at få besøg. Fx kommer Adolf tit et smut forbi Nygaard.

December 1952 holder Helene gilde i Dahl. Grunden er at hun og Ernst har fået centralvarme over hele huset, og at de gerne vil have deres nye møbler til "den store stue" indviet: Spisebord med til-

hørende 6 stole, et bord med marmorplade, et lille bord og 3 dybe stole, foruden tæppe over hele gulvet.

Nytåret 1956 er Farmor hos Christen og Astrid, men der er så meget uro i byen med alt det skyderi, synes Farmor.

Stenhøj

I starten af året 1952 flytter Farmor til et mindre hus i Stenhøj, Stenhøjvej 442. Årsagen er at hun, 70 år gammel, ikke længere kan holde til arbejdet i Nygaard. Hun synes den nye bolig i Stenhøj er med for lidt lys, men efter hun får malet døre og vinduer bliver det pænt og hyggeligt. Hun er glad og tilfreds med at bo det nye sted og ved at være nabo til Christen og Astrid.

(Denne beskrivelse stammer fra en salgsannonce 06-07-1994: ”Huset er på 1 ½ plan og indeholder en baggang med trappe til første sal med tre værelser. I stueplan er der entre, opholdsstue, køkken, spisestue og badeværelse. Ejendommen er fra 1917 og på 121 kvadratmeter.”)

Svend, rutebilchauffør hos Christen og Astrid, gifter sig maj 1955, og han og hans kone, Lise, flytter ind på førstesalen i Farmors hus, der udvides med en kvist ud til vejen. Det er svært at få lejlighed, fortæller Farmor, og Christen vil gerne beholde Svend for han er sådan et behageligt menneske.



*Farmor i døren til sit hus i Stenhøj, sommeren 1953. På trappen fra venstre: Lene, Jytte og Casper
(Lene er kusine til Jytte, Casper, Jørgen og Elinor)*

I huset i Stenhøj er der toilet med højt skyl. Farmor fortæller hvordan hun har besøg af Helene, den lille Kjeld, sammen med Ingrid og Birthe. Begge piger synes det er så morsomt ”at tage til den strik” over toilettet. Mens Ingrid sidder på toilettet rykker Birthe i snoren, og Ingrid kommer af toilettet i en vist fart. Er du da tosset, spørger Ingrid sin søster og undgår i sidste øjeblik at blive våd.



Birthe og Ingrid, 5 og 4 år



Kjeld, født 26-05-1950. besøger også Farmor i Stenhøj

Det er en stor fordel for Farmor at Christen og Astrid bor lige ved siden af hendes ”nye” hus i Stenhøj. Fx kommer Astrid lige et smut forbi og hjælper Farmor med at skrive adresser på hendes breve og pakker der skal sendes afsted. Jytte og Casper kommer også Farmor til hjælp med praktiske ting, fx går Casper på posthuset for Farmor.

Der er desuden flinke naboer der bringer Farmor tørv og andet hun mangler. Lars Peter kommer ofte fra Nygaard på besøg hos sin mor om aftenen.

Efteråret 1954 har Bernhardt med familie været på besøg og har på forhånd givet Farmor en lille gryde i julegave. Farmor er glad for gaven og skriver om hvordan hun bruger gryden og sætter den på kakkelovnen i stuen for at varme sin middagsmad. Derefter lader hun gryden stå på kakkelovnen og tager den lune gryde med ind i sovekammeret en times tid før hun går i seng. På denne måde bliver der lidt lunt i sengen før natten.

I Stenhøj har Farmor tid til at se tilbage og finde minder frem. Hun finder tegninger som Bernhardt har lavet da han var dreng og sender dem til barnebarnet Jens Christian at kigge på. Hun finder også glæde i at genlæse bøger og artikler om pastor Bartholdy. Hun mindes dengang Helene og Bernhardt gik til møder sammen i Missionshuset i Stenhøj, eller dengang Lars Peter, Christen, Niels og Peter Begborg fulgtes ad til Frederikshavns Kirke. Lidt vemodigt skriver hun: *”Ja det var herlige Dage den gang – som fik alt for hurtig Ende – men dagene gaar og vi er jo nøsaget til at følge med”*.

På vingerne

Farmor opnår i sin levetid at rejse både med hestevogn, bil, rutebil, tog og til sidst også med fly. I flere breve i foråret 1955 skriver hun hvordan hun har lyst til at rejse til Kastrup for at besøge Johannes, Luzie og Marie-Luise. Siden Johannes’ og Luzies bryllup fire år forinden har Farmor ikke været på Sjælland. Hun skriver muntert og med humor: *”nu ved jeg ikke om jeg kommer Flyven eller jeg køre med Lyntog eller Sejler. Jeg kommer i hver fald ikke gåen”*.

Det bliver til en sommertur til København i 1955 med fly, og denne flyvetur er et stort samtaleemne i Stenhøj. Farmor skriver efter turen: *her i Stenhøj syntes de det var et sært faaretagen jeg gjorde – det kan jo være fare ved det hele, men at flyve det naar man ikke at blive træt af”*.

Der er ingen tvivl om at turen er en oplevelse for Farmor. Hun skriver, det er en dejlig tur, og at det er godt at se hvor Johannes, Luzie og Marie-Luise bor. Farmor besøger også Bernhardt og familien i Haslev. Det er en rejse der i det hele taget gør indtryk på den nu 74-årige Farmor: *”men det er først de siste Nætter jeg synes jeg har Sovet i Stenhøj – ellers syntes jeg sov i Haslev og København - naar jeg blev rigtig vogen saa var jeg da i Stenhøj”*.

Efter rejsen er Farmor en del rundt til de forskellige i familien for at fortælle om turen.



Jens Christian, Inger og Farmor, Haslev sommeren 1955

Senere sender Bernhardt et foto – taget foran et fly - af ham og familien der i september 1955 er hjemme i Vendsyssel, denne gang med fly for at gøre rejsen nemmere med to små børn. Farmor er interesseret i fotoet og skriver humorfyldt: ”men jeg vilde gerne vide hvor i staar – mon det er naar i skal op i Maskinen eller i er gaaet ned – og hvor henne - det vil intersere mig som gamle Flyver”



Bernhardt, Jens Christian, Esther og Inger, Aalborg Lufthavn, september 1955

75 år

Farmor har stor fejring med 30 gæster i sine stuer i Stenhøj 04-06-1956 hvor hun bliver 75 år. Alle hendes børn kommer til festen, ligeledes svigerbørn og børnebørn - på nær de to svigerdøtre og deres småpigebørn fra Sjælland. Af gæster er der desuden: Søsteren Tekla, Teklas familie fra Aasted samt genboerne fra Nygaard, Gerda og Inger Bakken.



Farmor på sin 75 års dag, 04-06-1956, omgivet af sine syv børn: Adolf, Lars Peter, Christen, Niels (bagerst), Helene, Johannes og Bernhardt i forreste række

Dagen efter der der 28 gæster fra egnen. Det var egentlig flere gæster end hun havde tænkt, men bagefter er hun glad for at det blev sådan og anerkender sine svigerdøtre for at have gjort alt arbejdet for hende.

De sidste breve

Farmors skrift bliver efteråret 1956 mere utydelig at læse. Hun er ikke selv tilfreds: *"jeg ved ikke hvordan jeg har lagt Haanden paa Pennen – man skulde tro jeg har haft en Sten der paa"*.

Alligevel fortsætter hun med at skrive og beretter fx om en større udflugt hun er på sammen med Lærer Knudsen og Inger Bakken. De følges ad til gudstjeneste i Aasted Kirke og kører derefter til Børglumkloster og videre til Lyngby Mølle for til sidst at slutte turen ved det brølende Vesterhav.

Farmor skriver i oktober 1956 desuden detaljeret om besøg fra Kastrup. Hun skriver begejstret: *"nu har jeg jo haft besøg af Johannes Luzsi og lille Tullemor – hun er meget sø det lille Skind - hun vilde saa gerne være hos Lars Peter – var han her inde i hans Bil vilde hun gerne med ham Hjem"*.

Månedens efter skriver hun at det går meget bedre med hendes helbred, og at hun tænker på det kunne være dejligt at komme en tur til Haslev til sommer. Flere aftener har Farmor haft kaffebesøg af Lars Peter og hans husbestyrerinde Nette som har deltaget i en ungdomsuge i Stenhøj (sikkert i Missionshuset), fortæller hun.

Farmor spørger i sine breve ivrigt ind til barnebarnet Jens Christian. (Har Farmor mon en lille for-kærlighed for drenge?) Hun skriver: *"Drenge er nu ingang Drenge – men Piger de er ogsaa gode – jeg er da meget glad for jeg har Helene"*.

Hverdagen er blevet mere stille for Farmor i Stenhøj. Hun skriver hun er fuldt optaget af alle ting og af ingenting. Hun kan ikke mere bestille noget, men tiden går godt for hende, skriver hun. Med rød pen har hun understreget at hun lever i stille fred med Jesus dag for dag.

Farmors sidste julebrev 13-12-1956 viser at hun har bevaret sin humor. Hun sender en lille pakke til Bernhardt og skriver: *"saa deler i som Brødre (med Johannes) – og saa tar i (Bernhardt og Esther) det hele"*. Herefter fortæller Farmor dog at hun også har sendt en tilsvarende pakke til Johannes. Juleaften skal Farmor igen til Højlund og beder om at hverken Bernhardt eller Johannes sender hende noget i julegave for hun mangler intet.

Farmor fortæller i samme brev at gården Ringsholt er blevet solgt for 115.000 kr. Det synes Farmor er mange penge for sådan en ejendom. Adolf har set på gården, men var ikke interesseret i at købe til den pris. De har det jo godt i Højlund som de har det, selvom husene bagved, og især kostalden er gammel, skriver Farmor.

Det sidste brev fra Farmor er dateret 20-01-1957. Hun skriver hun glæder sig til at se Bernhardt og familien der plejer at komme på påskebesøg. Som så ofte før i Farmors breve er der henvisning til Bibelens ord. I dette brev medsender hun en lille seddel med følgende vers: *"Betro dig selv til Jesus naar du er gennemtræt og Haand og Hjerte svigter at virke frit og let. Da har du Lov at hvile trygt i din Frelsers Favn. Hans Troskab aldrig svigter til han dig tager i Havn"*.

Farvel

Foråret 1957 bliver Farmor syg. Hun lider af årebetændelse, har skinnebenssår og hjertet er slidt. Hun modtager hjælp fra familien der dagligt kommer i hjemmet. 04-05-1957 dør Farmor, 76 år gammel, med svigerdatteren Anna fra Højlund hos sig.

Farmor begravnes fra Skærum Kirke 09-05-1975 med stor deltagelse. I Vendsyssel Tidende refereres der om højtideligheden således: *"Pastor Westergaard-Nielsen omtalte fru Larsen som et menneske der var præget af gammeldags soliditet og ukendt med moderne krævementalitet. Hun havde den ganske enkle livsindstilling at et menneske skal fylde sin plads ud, og det gjorde hun på sin egen rolige måde overfor sin mand og børnene. Hun opdagede derigennem at livet i virkeligheden "giver" langt mere end det "kræver". Det gjorde hende til et glad og taknemligt menneske, og hun gav sine mange børn en god ballast her i livet. Derefter talte præsten ud skriftstedet "Jeg er den gode hyrde". Ved graven takkede lærer G. Knudsen, Trøderup.*

Ved en sammenkomst i Borgernes hus i Skærum blev der bl.a. talt af lærer Knudsen, landpostbud Rævdal, fhv. gårdejer Viggo Madsen og lærer Casper Jensen fra Thorshøj, og en søn bogholder Bernhardt Larsen takkede for det gode hjem og for deltagelsen".

Farmor bliver stedt til hvile ved siden af sin mand, Jens Christian, på kirkegården i Skærum. På graven er der to sten: En med begges navne og en anden med Farmors navn på. Den sidste er skænket

af naboer og venner, og er et tegn på hvilken betydning Farmor har haft ikke bare i sin familie, men også i det omgivende samfund.



Skærum Kirkegård

Visitkortskålen

Udover Farmors breve findes der et andet konkret minde, nemlig en visitkortskål. Den stammer fra Farmors og Farfars sølvbryllup 30-10-1925 og er en gave fra ”*et par gamle Venner i Aasted*” står der på det medfølgende lykønskingskort. Visitkortskålen er i opalineglas og på nikkelfod, fremstillet på Fyns Glasværk og opbevares nu i Holme hos Inger. Hos Farmor stod den midt på bordet i hendes stue i Stenhøj.



Visitkortskålen stod i Farmors stue

På det tilhørende kort fra vennerne står der dette lille smukke vers til sølvbrudeparret: ”*Tænk femogtyve Aar tilbage - Den Tid som I har delt saa tro, - I onde som i gode Dage - I stæbte fremad begge To - Gid I en Fremtid gaa imøde - Som bringer Fred i Eders Sjæl - Og farver smukt Jer Aftenmøde - Naar Tiden lakker imod Kvæld*”.

Lars Peter alene

Lars Peter starter alle sine breve til Bernhardt med ”Min gode Broder Bernhardt”. Han skriver ikke så hyppigt som Farmor gjorde da hun levede. Lars Peter forklarer i starten af alle sine breve at han er glad for alle de breve han modtager, men at det for ham er svært at stykke et brev sammen og at finde på noget at skrive.

I et brev til Haslev-familien 01-11-1957 fortæller Lars Peter at det føles så tomt i Nygaard, og at han savner at kunne besøge sin mor i Stenhøj. Når Johannes eller Bernhardt har været på besøg længe Lars Peter efter dem, skriver han. Heldigvis kan han besøge sine andre brødre i området, hvilket han gør, når han føler sig særligt ensom.

Han tilbyder desuden til hver en tid at hente sine brødre fra Sjælland i lufthavnen i Aalborg hvis de vælger at flyve på besøg i Vendsyssel. Der er mange opfordringer i hans breve til at de skal komme på besøg.

(Tonen i Lars Peters breve fra den tid er tungsindig.)

Lars Peter og Helga

Efteråret 1957 skal Lars Peter igen skifte husbestyrerinde. Han annoncerer i tre forskellige aviser, men får ikke en eneste ansøger. Heldigvis kommer Oda Mikkelsen Lars Peter til hjælp med den daglige madlavning. Det er Oda Mikkelsen der kommer i tanke om at sognefogeden i Ravnshøj har en 49-årig datter derhjemme til at hjælpe sig, idet hans hustru har et dårligt syn. Hun foreslår at Lars Peter spørger sig for hos dem. Han skriver til Bernhardt at selvom sognefogden er en gammel mand på over 70 år, kommer han kørende til Nygaard med sin kone og sin datter. Datteren hedder Helga og forlanger 225 kr. om måneden for arbejdet som husbestyrerinde i Nygaard. Det synes Lars Peter er vel rigeligt efter det arbejde der er, så han fortæller sine tre gæster at han ikke vil gå over 200 kr. Sognefogden (vil han gerne af med datteren?) tilbyder da Lars Peter at lægge de 25 kr. til. Dette bliver da det endelige mæglingforslag, dog således at Helga kan få fri engang i mellem og tage hjem for at hjælpe sin mor i huset. Lars Peter fortæller i brevet til Bernhardt, at han er vældig tilfreds med situationen: Helga får de 225 kr. som hun har krævet, og Lars Peter selv holder sig til de 200 kr. han har planlagt.

Helga begynder i sin nye plads 15-11-1957. Knap 4 måneder efter skriver Lars Peter igen til Bernhardt. Lars Peter fortæller at han er godt tilfreds med Helga som husbestyrerinde: *”Helga, hun er meget huslig og der har aldrig været saa hjemligt for mig som nu – det er jeg meget glad for – hun holder mest af at være hjemme om Aftenen og side og snakke og jeg synes det er saa betrygende – derfor var jeg alene næsten konstant hver Aften og Mor var borte saa blev Tiden saa tung og alene for mig”*.

Helga har et sår på tolvfingertarmen og må ikke løfte tunge ting. Lars Peter hjælper hende med de tunge løft. Han bærer tørv ind og løfter askespanden for hende og håber hun bliver rask.

På samme tid skriver Anna fra Højlund til Bernhardt og Esther at *”Helga er den bedste Lars Peter har haft”* af hans husbestyrerinder.

Lars Peter skriver om Helga i sit julebrev: *”Jeg har det saa hjemmeligt – det har jeg ikke haft før – jeg har faaet Helga hertil – alt bliver passet saa vel, og jeg er ikke i vejen paa hvad tid som helst paa Dagen jeg kommer ind – det kunde jo nok somme tider være rart at gaa ind og sætte sig og hvile sig i en Stol men naar man ved man er i vejen saa undgaar man det selv om det er i sit egen hjem – men det kan jeg nu – det er skønt man føler det saadan”.*

Februar 1959 skriver Lars Peter at han er så glad for at Helga gør det hyggeligt for ham, og at hun viser ham omsorg. Lars Peter lider af tyktarmskatarr, men Helga er god til at servere den rigtige kost for ham. Det sætter Lars Peter stor pris på for så skal han nok blive rask.

Af Lars Peters brev 04-06-1959 forstår vi at et bryllup mellem de to er nært forestående. Endnu har Helga ikke sagt noget til sine forældre. De eneste der ved at der bliver bryllup i Nygaard er familierne på Sjælland, Christen og Astrid. Helga har sagt nyheden til Fru Pastor Hansen (hvor Helga har været pige i 13 år). Når Fru Hansen kommer på sommerferie i Ravnshøj, har Helga tænkt at fortælle det til hendes far og mor med bistand fra Fru Hansen. Både Helga og Lars Peter håber at nyheden vil blive modtaget vel. Det er parrets ønske at det bliver et bryllup i al stilhed.

02-10-1959 bliver Helga og Lars Peter viet i Tolne Kirke. Det er en god præst, og kirken er fint pyntet af Helgas søster Karen. Efter vielsen er der en lille festlighed i Stenhøj med Helgas forældre, Karen, Fru Pastor Hansen, Astrid, Christen, Jytte, Knud (Jyttes kommende mand) og Casper. Helga skriver to uger efter: *”Ja, I kan tro det var en dejlig Bryllupsdag vi havde i Kirken og ved Kristen og Astrid – det var vel nok pæn ad dem at de vil holde den lille Fest for os. Ja Astrid og Kristen de havde gjort det saa Festlig for os.”.*



Helga og Lars Peters bryllupsfest i Stenhøj, 02-10-1959. I baggrunden et foto af Farmor m.fl.

Nygaard fra 1958

Lars Peter ved at Bernhardt gerne vil følge med i arbejdet i Nygaard, og i et brev 20-02-1958 beskriver Lars Peter om vanskelighederne ved at drive landbrug:

”med hensyn til Bedriften har jeg for Tiden 12 Kør, men det er vel mange – de er menigen der skal sælges 2 der har kælvn sidsted Efteraar – saa der gaard 2 Kvier i stedet – jeg har 3 Løbekvier og 9 Kalve – 8 Slagtegris – 3 Grise som er Løbet – 2 ældre Søer – den ene af dem fik 12 Grise fornylig men kun 5 beholdt jeg – men det var fordi hun kom 4 dage fortidlig og før hende havde jeg 2 der kun fik 5 Grise tilsammen saa jeg har lige smidt 12 Smaagrise paa Mødingen – det er cikra et lille 1000 Kr jeg mister – disse Søer har jeg saa levend til en sum af 730,00 Kr. - man skal jo saa være glad man mistede ikke Søerne – men alligevel er det Penge man nok kunde bruge – det er ikke saa læt at fremskaffe Penge længere – vi vil gerne havde det saadan alle sammen at det aa kunde gaa rundt for os alle for det er mange Penge man skal afse i Lønd nu i den nedgangstid”.

Efteråret samme år er der mere held, skriver Lars Peter. Med 5 søer er det blevet til 46 smågrise som skal sælges når de bliver lidt større. Til gengæld er Lars Peter ikke helt tilfreds fordi for få af hans kører er med kalv. Han håber han trods alt kan klare det økonomiske.

I Nygaard er Hans (vistnok Hans Sønderby) karl i 1959. Det er Lars Peter glad for, og de to har et godt samarbejde. September 1959 sker der desværre et uheld. Lars Peter og Hans er ved at så gødning. Mændene hjælper hinanden med at løfte de tunge sække. Hans kommer til at skubbe til Lars Peters ene knæ på siden sådan at Lars Peters ene knæskal får et slag til siden. Heldigvis går knæskallen på plads igen, men det gør ondt i knæet så Lars Peter må søge læge. Der er sprængt nogle blodkar og kommet et blodansamling under knæskallen sådan at Lars Peter ikke kan bøje knæet. Lægen beder Lars Peter om at holde sig i sengen i tre dage og derefter undgå fysisk arbejde i godt to uger. Det huer ikke Lars Peter for så kommer han bagud med arbejdet.

Foråret 1960 skriver Lars Peter om arbejdet i marken: *”jeg blev lige færdig med at pløje 4 Dage før Frosten satte ind – det er rart at blive færdig – men jeg synes jeg har lidt mere besvær med at naa alt ensom jeg kunde engang – jeg er ikke saa stærk i min Ryk og hele skroget som jeg har været – jeg vilde hjælpe med at dække Roerne men det kunde jeg ikke – jeg maatte gaa hjem og hvile mig”.*

Lars Peter er afhængig af at have en god karl. Han skriver at det ikke er let at have tjenestefok i dag: *”naar man ser paa Tiden i dag – de gode der er regner Folk ikke for noget – det er det store Folkehav ikke blevet bedre af – tvertimod – særlig her i Danmark”.* Lars Peter synes det var nemmere at have tjenestefolk dengang Bernhardt og Johannes var unge.

September 1960 fortæller Lars Peter om høsten. Det går let i år med at meje fordi nevøen Johannes fra Højlund hjælper til, og laden er omtrent fuld. Lars Peter har nu fået egen selvbinder som gør arbejdet lettere og mere tidsbesparende. En eftermiddag er Christen hjemme for at hjælpe i Nygaard. Christen vil gerne være med til at bjærge høsten i hus, men har ikke megen tid. Christen skal tit ud til så meget, skriver Lars Peter.

(Christen er fra 1952 medlem af Hørby Sogneråd og formand fra 1960 til Kommunesammenlægningen i 1970. Desuden er Christen medlem af Hørby Menighedsråd fra 1960 -1972. Udover dette beklæder Christen tillidsposter indenfor Rutebilorganisationen.)

Lars Peter fortæller i samme brev hvor glad han er når Jens Christian kommer på sommerferie i Nygaard. Helga skriver selv et brev til Jens Christian om det samme. Hun fortæller også om karlen Hans (Sønderby), der skal rejse til skiftedagen 01-11-1960. Det er fordi Lars Peter ikke længere er tilfreds med ham. Hans sover for længe om morgenen, og Helga må vække ham og få ham ud af

fjerene ved at tage dynen af ham. Karlen gør slet ikke sådan som Lars Peter siger. Hans gør tingene som han nu selv synes de skal være.

Generelt er det svært at få en karl ansat fordi de unge mænd helst vil arbejde på en gård hvor der er traktor frem for heste, oplyser Helga. Hun siger derfor til Lars Peter at hun er klar til at hjælpe til med udearbejdet, så godt hun kan og på denne måde klare sig i Nygaard uden karl.

Der kommer da en november måned dette år uden karl hvor Lars Peter har meget travlt. Det er lange arbejdsdage til kl. 19.30. Det betyder at aftenerne bliver så korte når man først skal spise så sent, skriver Lars Peter. Lars Peter håber han kan få fat i en ny-konfirmeret dreng til foråret 1961 når der bliver endnu mere at se efter på gården.

I Højlund er der bygget ny stald, og Adolf har både båse og stier fulde af dyr, fortæller Lars Peter.

Familien på besøg

Påsken 1958 kommer Johannes med sin familie inkl. sine svigerforældre på feriebesøg i Stenhøj. Fra Nygaard er der lånt sengetøj sådan at Stenhøj kan modtage de 5 gæster fra København. Der er ikke overflod af materielle ting på den tid i Nygaard. Dette udlån af sengetøj bevirker at de fire fra Haslev ikke kan overnatte i Nygaard i denne omgang. Det løser sig ved at Haslev-familien bor hos Esthers forældre der nu er flyttet til Lendum.

Da det bliver sommer, er der igen besøg fra Haslev. Denne gang bor Bernhardt og Jens Christian igen i Nygaard. Gennem disse besøg gennem årene og via breve opstår der et tæt bånd mellem Lars Peter og Jens Christian. Lars Peter skriver 01-11-1958: *”J.C. - jeg er saa glad for ham – han er saadan en lille fortroelig Dreng – hvor er han sød”*.



Lars Peter og Jens Christian, 1955

Der er også besøg den anden vej, omend sjældent. Sensommeren 1959 besøger Lars Peter Haslev sammen med Helga, Christen og Astrid. Lars Peter har ikke været i Haslev i 10 år så han er glad for at gense hvor Bernhardt bor med sin familie. Det er første gang Lars Peter ser Bernhardts og familiens kolonihave som han også synes godt om.



Lars Peter, Christen, Astrid, Esther, Helga og Inger (foran), Haslev september 1959. Gæsterne er godt kørende i Christens Opel Kaptajn, her parkeret i Røbers Købmandsgård

Af Bernhardtts noter fremgår det at de jyske gæster også er i København hvor de besøger Rådhuspladsen, Amalienborg og Kongens Nytorv. Turen er uden tvivl en anstrengelse for Helga for hun lider af en slem hovedpine i 5 dage efter turen.

Efter brylluppet

Efter Helgas og Lars Peters bryllup skriver de begge breve til Haslev. Når Helga skriver, starter brevet formelt med "Kære Familien Larsen". I det første brev efteråret 1959 fortæller Helga hvordan der efter brylluppet holdes tre eftergilder med 20 gæster hver gang. Der er travlhed i køkkenet forud, men Helga får hjælp af sin søsters pige.

Lars Peter finder mest ro til at skrive når han er alene hjemme. Han undskylder igen at han ikke skriver så ofte som Bernhardt gør. 04-02-1960 er der et langt brev fra Lars Peter hvor han fortæller om hans og Helgas dagligdag. Lars Peter nyder at komme ind i huset og høre Helga sige: "vil du have 15 Dråber af den blå Kande?" (kaffekanden). Så sidder de to og snakker lidt og hygger sig. "ja, det er skønnere en før - som jeg har faaet det", skriver Lars Peter med glæde.

Helga lider ofte af stærk hovedpine med opkastninger, så Lars Peter synes hun har det værre end han selv har med sin dårlige ryg.

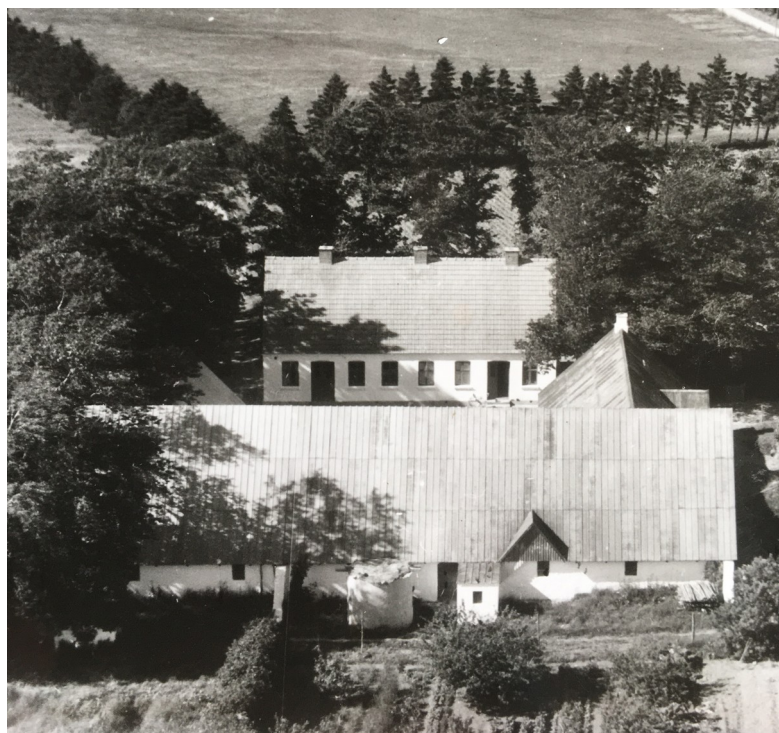
24-11-1960 er det rigtig galt med Lars Peters ryg igen. Han må til læge og får piller og en indsprøjtning hver anden dag i ti dage. Han har ingen karl længere så hans helbred er belastet. Helga hjælper ham i stalden, men har det uheld at falde og støde brystkassen.

”Helga – min lille gode kone - hjælper mig trofast med alt hvad hun kan og hun vil hjælpe mig med aldt muligt - før hun slog sig gav hun Kørne Roer og Halm – ja enog muge for saa at jeg kunde blive i Marken til Kl. god 4”.

Det fremgår af brevene at Lars Peter og Helga har det godt sammen. Om aftenen når der er fyret op i kakkelovnen kommer Helga ind i stuen og siger: *”aa – her er godt at være”*, så tænker Lars Peter *”at det var da godt at jeg Fæste Helga til at blive i sin Plads for bestandig”*.

Herefter går der halvandet år inden der igen er brev fra Nygaard. Formentlig har begge parter fået telefon hvorfor brevvekslingen udgår (Bernhardt og Esther får telefon i 1961 da de flytter til Vejle fjord). Anledningen til dette brev er at Bernhardt har glemt sin hat da han er på påskeferie i Nygaard. Hatten bliver sendt tilbage, desuden med tak fordi Bernhardt har hjulpet med at harve under ferien.

04-07-1968 sælger Lars Peter og Helga gården Nygaard til Kaj Andersen fra nabogården, Trøderupgård, og et kapitel i vores slægtshistorie er hermed forbi.



Nygaard, luftfoto 1948

Lars Peter og Helga flytter i et mindre hus, Vestergade 13, i Lendum. Som pensionister besøger de Bernhardt og Esther ved Vejle fjord og Inger/Jens Christian i Aarhus.



Helga, Anne-Marie, Mik, Jens Christian, Esther, Inger og Lars Peter, Århus sommeren 1975



Farvel med DSB fra Århus Banegård, Helga og Lars Peter, juli 1975

Lars Peter dør på plejehjemmet i Sindal 08-04-1978, mens Helga går bort samme sted 19-12-1988.

30 oldebørn

Denne bog starter med Farmor, og vi skal også slutte med hende. Farmor når ikke at opleve at få oldebørn, men hun får 7 børn og 15 børnebørn som giver hende stor glæde – omend nogle af dem bor langt fra Vendsyssel. Alle er dagligt i hendes tanker. Det er stort at tænke på at Farmor efterlader sig 30 oldebørn (Se **Bilag 1**).

Dronninglund

29-05-2018 er der sammenkomst i Nygaard-familien med brunch på Dronninglund Slot. Ved denne lejlighed bliver der taget et foto af 13 af Farmors børnebørn. På billedet mangler vi to børnebørn: Jens Christian dør af kræft i Aarhus 28-10-2007. Ebba rammes 72 år gammel af en hjerneblødning, og efter et længerevarende ophold på plejehjem dør hun i Frederikshavn 06-01-2020.



Bagerste trin fra venstre: Marie-Luise, Casper, Rosa, Poul Erik og Johannes

Mellemste trin: Gurli, Inger og Jørgen

Foran trappen: Elinor Jytte, Birthe, Ingrid og Kjeld

Kunstneren

Inga Lauridsen og Johannes Larsen bliver gift i februar 1976 og bosætter sig senere som pensionister i Espergærde. Inga har en kreativ åre som hun udnytter fuldt ud, og hjemmet er smukt pyntet med hendes store billeder i tekstil. Hun bruger en speciel teknik med stof i lag-på-lag, syet på symaskine og med tyl som virkemiddel for at lave skygger, udover håndlavede broderier som fx blomster. Man kan kalde hendes værker for ”at male med symaskinen”. Inga er selv beskeden og siger om sine billeder ”at det er da bare nogle klude jeg har liggende og laver sjov med”.

Det er en stor glæde at have tre af hendes billeder med i denne bog. Billederne er givet til Esther og Bernhardt i forbindelse med mærkedage og er nu et værdifuldt eje for Inger og dermed et dejligt minde om tante Inga.



Inga og Johannes hos Bernhardt og Esther, Juelsminde sommeren 1992. Bemærk billedet bag Inga

Eftertanker

Tak fordi du var med til vejs ende af denne fortælling! Håber, du kunne lide at være med?

Jeg er taknemlig for den store brev-skat fra Nygaard som min far, Bernhardt Larsen, har efterladt mig og på denne måde sat mig i stand til at forstå min familie og at skrive denne bog. Breve betød meget for forbindelsen mellem familie og venner der boede langt fra hinanden. Det var også en sikker forbindelsesvej for brevet kom frem til modtageren senest dagen efter. I 60'erne bliver telefonen almindelig, og i 90'erne kommer computeren til. I dag har de sociale medier overtaget meget af vores kommunikation. Så hvad bliver gemt til vores efterslægt fra nutiden?

Jeg håber med denne bog at have medvirket til at tiden på landet før telefonens udbredelse bliver belyst. Vi – efterkommere fra Nygaard - vil kunne se at vi står på skuldrene af en stolt, arbejdsom og traditionsrig bondeslægt med kristne værdier.

Kærlig hilsen

Inger



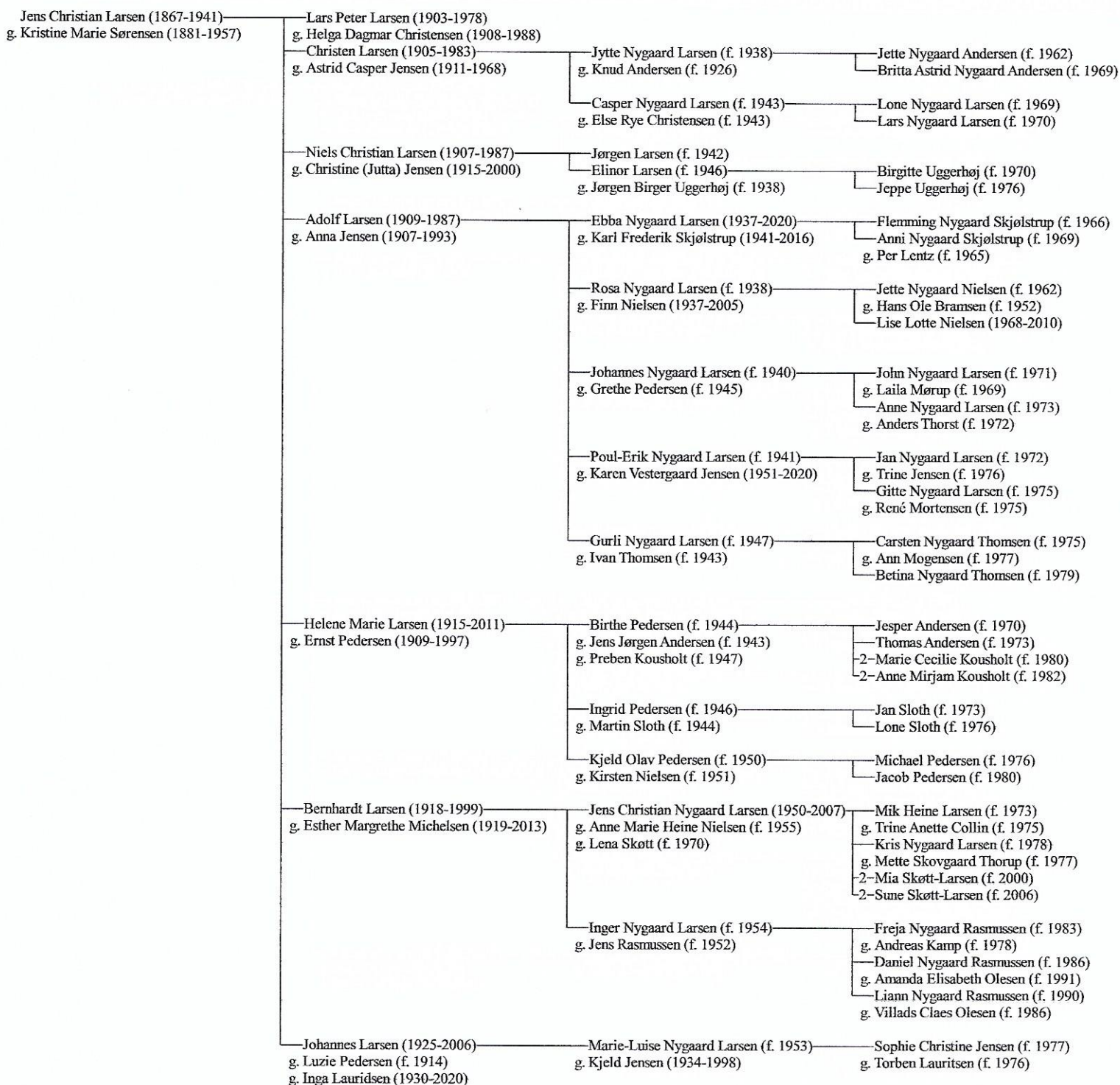
Inger 10-11-2020

Bilag

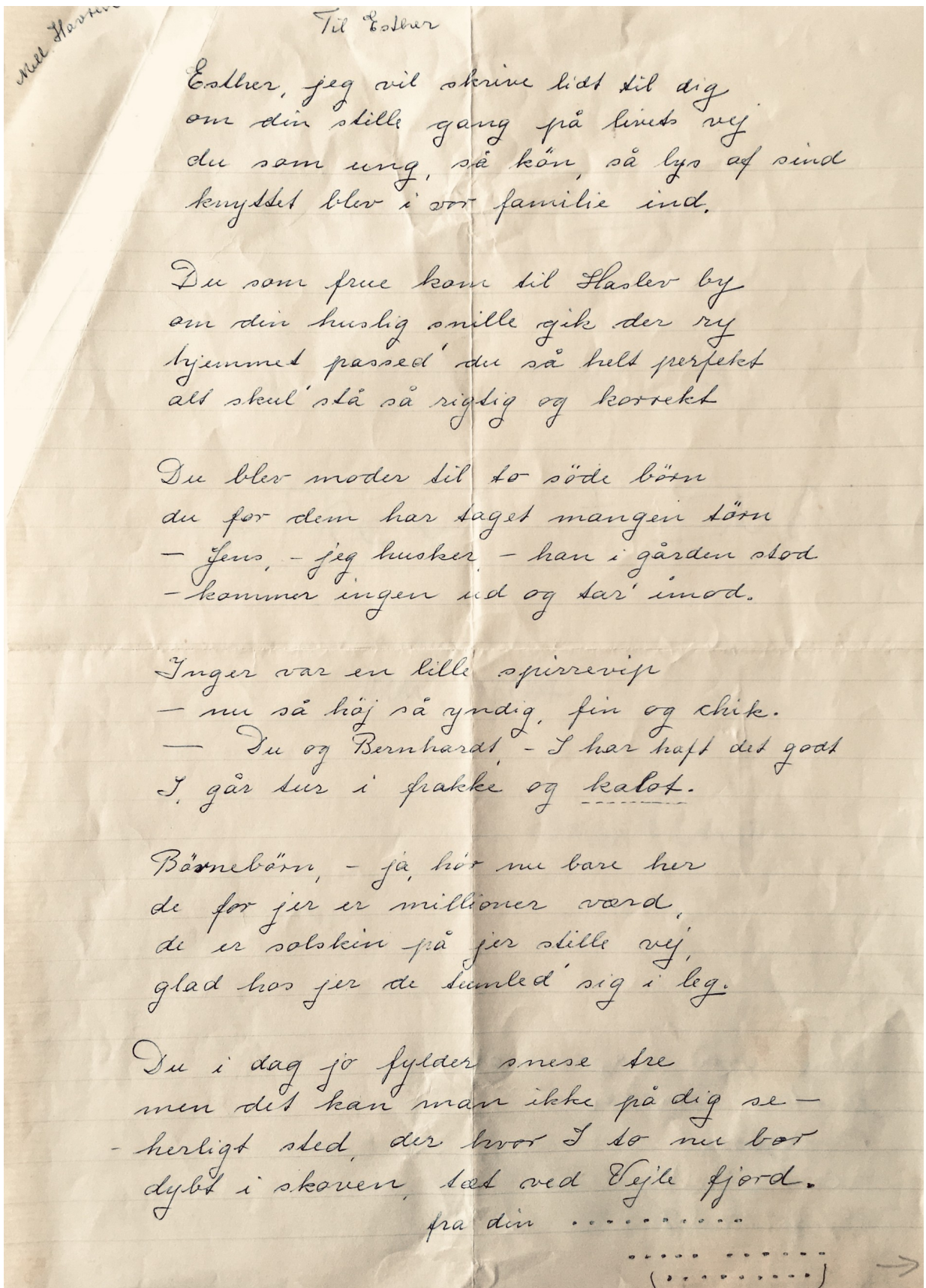
Bilag 1. Kristine Marie og Jens Chr. Larsens efterslægt (børn, svigerbørn, børnebørn, oldebørn)

Bilag 2. Sang til Esther Larsens 60 års dag, skrevet af Jutta Larsen, Pandbjerg

Bilag 1. Efterslægtstavle for Kristine Marie Sørensen og Jens Christian Larsen



Bilag 2



"Fra din svigerinde Jutta Larsen (Pandbjerg)"